

Robert Egnell

**”Förädlad Bellmaniana” eller ”äcklig
Förljugenhet”**

En granskning av Gunnar Wennerbergs *Gluntarne*

Magisteruppsats i litteraturvetenskap

Litteraturvetenskapliga institutionen

Uppsala universitet

Handledare: Björn Sundberg

Vårterminen 2002

Innehåll

INLEDANDE ORD	2
DET KULTURELLA KLIMATET I 1840-TALETS UPPSALA	6
I SALONGERNAS VÄRLD	7
STUDENTLIVETS PRAKTFULLA YTTRE OCH MÖRKA BAKSIDA	9
<i>Studentkoterierna</i>	11
<i>Studentpolitiken</i>	13
<i>Studentsången</i>	14
GLUNTOLOGI - GLUNTARNAS FORM OCH INNEHÅLL	16
TEXTEN.....	17
MUSIKEN	19
”ETT TIOÅRIGT DUNDRANDE KALAS” - GLUNTARNES HANDLING.....	21
<i>Karaktärerna</i>	21
<i>Ramberättelsen i dess helhet</i>	23
ROMANTIK OCH REALISM I GLUNTARNE	27
<i>Klass och kön i Gluntarne</i>	30
FÖRHÅLLET MELLAN MAGISTERN OCH GLUNTEN	33
<i>Glunten är deprimerad och lyfts av Magistern upp i ljuset</i>	34
<i>Praktisk hjälp</i>	35
<i>Förledande</i>	37
<i>Diskussion om vänskapens problem</i>	38
GLUNTARNAS KRONOLOGI	39
GLUNTMANUSKRIFT - EN REDOGÖRELSE FÖR KÄLLÄGET	40
"URGLUNTAR" OCH UPPSALAGLUNTAR	41
FLYTT TILL LIDKÖPING.....	43
BESLUT OM PUBLICERING	44
FLYTT TILL SKARA.....	46
MYSTERIET KRING ”GLUNTENS MISSTAG”	49
GLUNTARNA IGÅR OCH IDAG	52
KÄLLOR OCH LITTERATUR	55
BILAGA 1	58
BILAGA 2	59

Inledande Ord

”Förädlad Bellmaniana”, är vad överstinnan Malla Silfverstolpe kallar ett antal sånger i en dagboksanteckning från 1848. En uppsalastudent från Skara, Gunnar Wennerberg och hans vän Otto Beronius, hade den dagen för första gången utanför juvenalernas krets framfört åtta så kallade gluntar. Gunnar Wennerberg kom som student till Uppsala 1837. De kommande elva åren tillbringade han i universitetsstaden innan han till sist blev docent och tillträdde ett lektorat i Skara. Denne tonsättare och skald, invald i både Musikaliska akademien (1850) och Svenska akademien (1866), hade även en ämbetsmannabana med utnämningar till ecklesiastikminister under två perioder (1870-75 och 1888-91), och till landshövding i Kronobergs län (1875) som höjdpunkter i karriären. Många år innan dessa karriärmässiga framgångar, mot slutet av Wennerbergs tid som student i Uppsala, började han skriva gluntarna: studentikosa duetter för baryton och bas, ackompanjerade av piano. Gluntarna handlar om de båda vännerna Magistern och Glunten och ger komiska, men ibland också lite melankoliska glimtar ur studentlivet.

Det är i år 153 år sedan det första häftet av *Gluntarne, en samling duetter for baryton och bas*, kom ut i handeln. Omedelbar succé var ett faktum och såväl kritiker som konsumenter insåg att något unikt var skapat. Ännu efter 150 år och revolutionerande samhällsförändringar sjungs gluntarna i akademiska kretsar, och ännu förtjusas åhörare av de ovanliga tongångarna. Trots att *Gluntarne* illustrerar två uppsalastudenters liv under 1840-talet så kan fortfarande många av Uppsalas studenter känna igen sig i Wennerbergs träffsäkra texter. Många av problemen och glädjestunderna är desamma som idag; tentamensångest, baler, ekonomiska bekymmer och så kallade dagenefteråkommor, är några av de ämnen som både 1840-talets och 2000-talets studenter brottas med. Trots gluntarnas popularitet har dock få akademiska författare tagit sig an arbetet att fördjupa sig i dem, och detta är därför ett arbete i närmast obanad terräng.

I en tidigare uppsats har jag avhandlat *Gluntarne* i ett kultursociologiskt perspektiv, i vilken jag genom en analys av det kulturella livet i 1840-talets Uppsala försökte utreda varför gluntarna kom att se ut som de gjorde. Denna uppsats har ett vidare syfte och behandlar framförallt det textliga innehållet i gluntarna. Vad innehåller gluntarna och hur är deras texter uppbyggda? Jag försöker även att skapa en kronologi för gluntarna genom en studie i när och var de skrevs och gör detta genom en biogra-

fisk kategorisering av sångerna. Kategoriseringen bygger på ett antal viktiga händelser i Wennerbergs liv under de år som gluntarna skapades.

Efter en genomgång av forskningsläget, inleds uppsatsen med ett kapitel om studentlivet i Uppsala under 1840-talet. Detta följs av ett kapitel om gluntarnas innehåll, vilket behandlar gluntarnas text och musik, med kraftig betoning på texten. Ett deskriptivt avsnitt om ramberättelsens handling avlöses av ett antal analyser av intressanta företeelser inom sångcykeln; ”Romantik och realism i *Gluntarne*”, syftar till att utvärdera i vilken utsträckning gluntarna är rent förskönad studentromantik, eller om det finns en realism som kan lära oss något om Uppsala under 1840-talet; ”Klass och kön i *Gluntarne*”, syftar till att analysera hur kvinnor och kärlek beskrivs i gluntarna; ”Förhållandet mellan Magistern och Glunten”, analyserar deras inte helt oproblematiska vänskap. Slutligen behandlas den omtvistade gluntkronologien. Då bristen på material gör att en exakt datering av samtliga gluntar är omöjlig, är detta kapitel dels en jämförelse mellan tidigare forskares dateringar, dels ett försök att genom utveckling av tidigare forskning bringa reda i de mest svårdateerade gluntarna. Det som denna studie främst tillför tidigare forskning är en datering av gluntarna på biografiska grunder, samt vissa nyupptäckter bland de tidiga manuskripten till gluntarna.

Gunnar Wennerbergs *Gluntarne* har sedan publiceringen 1849-51, varit ett kärt ämne för litteratur- och musikvetare. Vid en genomgång av *Svensk litteraturhistorisk bibliografi* (Sammlaren), noteras att det är ytterst få år som *Gluntarne* inte är omskriven. Einar Malm skriver dock med rätta i förordet till sin bok om Wennerberg, *Ack i Arkadien*, att litteraturen om gluntarna är egendomligt fattig i förhållande till verkets enorma popularitet.¹ Anmärkningsvärt är också att verket endast blivit föremål för en akademisk avhandling. Många intresserade författare och journalister har funnits, som gärna skrivit ett tiotal sidor i olika tidningar. Steget över tröskeln till fördjupning och forskning är det dock ytterst få som tagit.

Wennerbergs dotter, Signe Taube, gav mellan 1913 och 1916 ut *Wennerberg, Brev och minnen*, i tre band. Dessa innehåller en mängd brev från och till Gunnar Wennerberg. På ett kärleksfullt sätt har hon dessutom kommenterat dessa och berättat om faders liv och verk. Detta är intressant läsning, men Signe Taubes ”berättelse” om fadern är ensidigt positiv och står sig dåligt vid en kritisk granskning. 1917 publicera-

¹ Einar Malm, *Ack i Arkadien, några kapitel om Wennerbergs gluntar och deras förhistoria* (Stockholm, 1949), s. 11.

de Sigurd Almquists *Wennerberg, hans tid och hans gärning*. Boken är en utvidgad och rättad upplaga av Almquists egen artikelserie i tidskriften *Verdandi* 1916-1917. Resultatet blev en något osammanhängande och därmed mycket svårläst skildring av Wennerbergs liv och gärning. Dessutom behandlas gluntarna i endast en liten del. Det intressanta med Almquist är att han intervjuat Wennerberg och därigenom fått första-handsinformation av skalden själv. Wennerberg var dock mycket gammal vid detta tillfälle och tillförlitligheten kan därför ifrågasättas. Problemet är även att Almquists, precis som Taubes, beundran för skalden Wennerberg avspeglas i texterna och därmed kraftigt reducerar det vetenskapliga värdet. Det källkritiskt största problemet är dock, att Wennerbergscitat från intervjuerna blandas med Almquists egna reflexioner, vilket gör det svårt att veta vem som har sagt vad.

Bertil Almqvist med *Upsalastudenten i Wennerbergsvers och Strindbergprosa* (1926), och Gunnar Jeanson med *Gunnar Wennerberg som musiker* (1929), var de första som på ett mer objektivt sätt skrev om gluntarna. Jeanson skriver framförallt om Wennerbergs musikaliska insats, men behandlar även gluntarnas historia i ett längre kapitel. Dessa båda, precis som tidigare och även vissa senare författare, har dock byggt många av sina resonemang på skrönor och antaganden.

Einar Malm publicerade 1949 *Ack i Arkadien*, en bok om Wennerbergs gluntar som är mycket värdefull för detta arbete. Boken bygger dels på ovan nämnda litteratur, dels på hans egen licentiatavhandling från tjugotalet. Boken behandlar främst gluntsvitens datering. Malm är även den enda författaren som djuplodat behandlar enskilda gluntar och deras placering i historien. Denna välskrivna, men i sina slutsatser något fantasifulla, studie innebär ett framsteg i Wennerbergforskningen och är alltså av värde för forskare. Ett betydligt senare verk som reder ut flera antaganden och påståenden är Sven G. Svensons biografi *Gunnar Wennerberg* från 1986. Ett stort kapitel behandlar Wennerbergs Uppsalatid och Gluntarne. På ett klarsynt sätt korrigerar han tidigare forskares påståenden, målar upp en nyanserad bild av 1840-talets Uppsala, och presenterar den första trovärdiga gluntkronologien.

För att få en uppfattning om kulturlivet i Uppsala under 1840-talet, har jag framförallt använt mig av Johannes Sundblads minnesskrift från 1882 *Upsalalif, kulturteckningar*, Lars Lönnroths *Den dubbla scenen: Muntlig diktning från Eddan till Abba* från 1978, Gottfried Kallstenius' *Blad ur uppsalasångens historia* från 1913, och *Upsalastudenten genom tiderna*, utgiven 1950, med bland andra Jonas L:son

Samzelius som författare. Verken ger flera perspektiv på 1840-talets liv och ger tillsammans en för analysen värdefull bild av Wennerbergs Uppsala.

Då jag citerar ur, eller refererar till, olika gluntar, både de i manuskript och de i tryckt form, har jag med ett undantag använt mig av originalmanuskript och första tryckta utgåvan från 1849-51. Detta medför en äldre stavningsform än i de senare utgåvorna. Undantaget gäller den inledning och de förklaringar till gluntarna som Wennerberg adderade till 1882 års utgåva. Jag har i behandlingen av dessa texter använt mig av 1963 års utgåva.

Det kulturella klimatet i 1840-talets Uppsala

För att analysen av gluntarnas innehåll skall utföras och förstås på ett tillfredsställande sätt, krävs inledningsvis en relativt utförlig redogörelse för det klimat i vilket de skapades. Detta är av speciellt stor vikt för analysen av romantik och realism i Gluntarne, vilken är direkt beroende av en jämförande analys mellan dikt och verklighet.

1840-talet är en tid av stora förändringar. Enligt Bennich-Björkman, Furuland och Lönnroth, ingår årtiondet i liberalismens tidsålder.² Ståndssamhället är under upplösning och Sverige står på tröskeln till industrialisering och kapitalism. Nya klasser och ideal skapas och den bildade medelklassen tar över adelns roll som landets elit.³ Under trettioåret grundar Hierta den liberala dagstidningen *Aftonbladet*, och genom förbättrade tryckerimetoder och växande läsekrets sprids författarnas verk som aldrig förr.⁴ I Uppsala tvingas Geijer först närma sig, och slutligen ansluta sig till, den liberala kritiken. Studentrörelsen egen liberala verksamhet tar sig uttryck i skandinavism och organisation inom Uppsala studentkår.⁵ Studenterna får stort politiskt inflytande och blir i egenskap av "ljusets riddarvakt" upplysningsidealens beskyddare. Inom litteraturen ebbar romantiken ut och ersatts av realismen. Almqvist, Tegnér och Uppsala-professorerna Atterbom och Geijer skrev sina sista rader och ersatts av Flygare-Carlén, Rydberg och Runeberg.

Inom musiken är romantiken i full blomstring. Sverige och Uppsala hämtar under denna tid sina influenser främst från Tyskland och de klassiska mästarna Mozart, Haydn och Beethoven, i kombination med de nya romantiska företrädarna, bland andra Weber, Schubert, Spohr och Mendelssohn.⁶ I Uppsala sjungs tyska studentvisor och den tyska lieden - jämförbar med den svenska romansen. Även operan sätter sina spår i svenskt musikliv med Rossini, Weber och Donizetti.⁷ Tyngdpunkten för det svenska musiklivet flyttas, från 1830-talet och ett antal årtionden framåt, från Stockholm till Uppsala.⁸ Det något mindre konservativa Uppsala tar till sig den unga tyska romantiska musiken och har starka företrädare i A. F. Lindblad, Geijer och J. A. Jo-

² Bo Bennich-Björkman, Lars Furuland och Lars Lönnroth, "Liberalismens tidsålder - en periodöversikt 1830-1890", i *Den svenska litteraturen III*, (Stockholm 1988).

³ Lars Lönnroth, *Den dubbla scenen, muntlig diktning från Eddan till ABBA*, (Stockholm 1978), s. 220.

⁴ Bennich-Björkman, Furuland och Lönnroth, s. 14ff.

⁵ Lars Lönnroth, "Lärdomsstadens ljus - Geijer och den akademiska offentligheten", i *Den svenska litteraturen III*, (Stockholm 1988), s. 39.

⁶ Gunnar Jeanson, *Gunnar Wennerberg som musiker*, (Uppsala 1929), s. 23.

⁷ Donald J. Grout och Claude V. Palisca., *A History of Western Music* 5ed. (London 1996), s. 614ff.

⁸ Jeanson, s. 14.

sephson. Den musikaliska romantikens stora tanke om en samverkan mellan diktkonst och musik fullföljs även i större utsträckning i Uppsala än i huvudstaden.⁹ Lars Lönnroth beskriver Uppsala som ett litet Versailles där professor Geijer är kung och där studenterna ersatt adeln med studentmössa istället för adelsmärke och där en lyckad tentamen motsvarar riddarslaget.¹⁰ Livet kring universitetet var förfinat och studenterna flyttade in i de litterära och musikaliska salongerna hos Uppsalas överklass. Ett bevis på denna utveckling var att adeln och även den kungliga familjen skickade sina söner till universitetet vid denna tid. Wennerberg umgicks till exempel mycket med kronprins Karl, sedermera kung Karl XV, och prins Gustaf, som skrivit de ofta uppskattade körstyckena ”Glad såsom fågeln” och ”Sjung om studentens lyckliga dag”.¹¹ Lönnroth påpekar dock att de samhällseliga förändringarna även medförde betydligt större krav på 1800-talsstudenten. Denne förväntades fortfarande leva upp till det fria studentlivets romantiskt idealistiska ideal, men samtidigt lära sig det borgerliga livets allvarliga villkor och de fria marknadskrafternas spel.¹² Detta skapade en intressekonflikt som var 1800-talsstudent bör ha känt av. Det studentikosa livet blev ett sätt att lätta på samhällets förväntningar. Det är just denna livsstil som Gunnar Wennerberg har förevigat i *Gluntarne*.

I salongernas värld

Från hösten 1838 gjorde Wennerberg ett årslångt uppehåll i sina studier och tillträdde en informatorstjänst hos familjen von Essen utanför Skara.¹³ Detta gjorde att Wennerberg kom i kontakt med överklassen. Han utnyttjade tillfället väl och då han återvände till Uppsala i sällskap med sin elev, Reinhold von Essen, fick han från Reinholds far med sig ett introduktionsbrev till överstinnan Malla Silfverstolpe. Mottagandet blev mycket hjärtligt och både Reinhold och Wennerberg fick en stående inbjudan att äta sina söndagsmiddagar hos Silfverstolpe.¹⁴ Kontakten med överstinnan skulle visa sig ha stor betydelse för Wennerbergs kulturella utveckling. Malla Silfverstolpe blev änka 1819 och fick därefter möjlighet att utveckla sin stora passion: sång och högläsning bland goda vänner. Umgänget formaliserades 1820 genom en fast mottagningsdag.

⁹ Ibid. s. 14f.

¹⁰ Lönnroth, (1978), s. 220.

¹¹ Svenson. *Gunnar Wennerberg. en biografi*, (Stockholm 1986), s. 66f.

¹² Lönnroth, (1978), s. 221.

¹³ Svenson, (1986), s. 41.

¹⁴ Ibid, s. 42.

Malla Silfverstolpes salong var därmed öppnad och hennes ”fredagsaftnar”, som salongen kom att kallas, blev ett begrepp i Uppsalas kulturliv.¹⁵ Från 1600-talet fram till mitten av 1900-talet var salongslivet i varierade former en viktig umgängesform i hela Europa. Under slutet av 1700-talet och under 1800-talets första hälft hade emellertid det musikaliska salongslivet sin glansperiod.¹⁶ Under denna tid kan den musikaliska salongen mycket förenklat definieras som ett konstnärligt och aristokratiskt sällskap i vilket musiken stod i centrum. Salongerna leddes i allmänhet av en salongsvärdinna, vars smak präglade dess innehåll. Eva Öhrström pekar emellertid på fyra olika typer av musikaliska salonger:

1. Privatkonserten, ofta väl arrangerade konserter med yrkesmusiker
2. Musikalisk salong med en liten grupp musikintresserade, som samlats för att musicera tillsammans
3. Assemblen, som kännetecknas av att sällskapslivet stod i centrum och att inbjudna yrkesmusiker svarade för de musikaliska inslagen
4. Musikalisk salong, som präglas av ett spontant sällskapsmusicerande, ofta av husets unga döttrar som sjöng och spelade klaver i sällskap med andra gäster.¹⁷

Malla Silfverstolpes salong passar bäst in under den fjärde kategorin. Här ägnade sig sällskapet åt högklassigt musicerande, men inte av professionella musiker utan alltid inom vänkretsen. Det förekom även högläsning av framstående skaldar och författare. Det är dock lätt att överdriva allvaret vid dessa tillställningar. För de intellektuella gästerna var Mallas salong avkoppling, nöje och gratis förtäring. Allvarliga diskussioner kunde föras närhelst annars. Ett mycket vanligt inslag i umgänget var därför sällskapslekar. Överstinnan bjöd in sina mest uppskattade vänner för att musicera eller lyssna till högläsning tillsammans. Under tjugotalet hade Mallas salong en mer litterär prägel med gäster som författarna Atterbom och Geijer, men under fyrtiotalet fick salongen ett nytt uppsving och denna gång i mer musikalisk form.

Den inre kretsen tycks under 1840-talet ha bestått av Malla själv, hennes halvsyster Gustafva Wrangel med döttrarna Ava och Amelie, Alida Knös med dottern Thekla, musikern och Wennerbergs vän J. A. Josephsson, Agnes Geijer, A. F. Lind-

¹⁵ Ingrid Holmquist, ”Vänskap och kärlek som projekt i salongskulturen: om Malla Silfverstolpe och Amalia von Helvig som salongskvinnor och skribenter”, i *Nordisk salonkultur, et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer*, red. Anne Scott Sørensen (Odense 1998) s. 214.

¹⁶ Eva Öhrström, ”Musikalisk salong i Europa och Norden - en översikt”, i *Nordisk salonkultur, et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer*, red. Anne Scott Sørensen (Odense 1998) s. 57.

¹⁷ *Ibid.* s. 57-58. Öhrström har i sin tur hämtat klassificeringen från den tyske musikforskaren Rainer Gstrein.

blad och Wennerberg själv.¹⁸ Ofta återkommande gäster var professorerna Geijer, Atterbom och Schröder, skalderna Böttiger, Johan Nybom och Bernhard Elis Malmström, och även blivande statsråd som Louis De Geer och Axel Adlercreutz. Det är lätt att se vad dessa bekantskaper kom att betyda för Wennerbergs karriär som lektor och politiker. Hans kontakter inom betydande kretsar växte avsevärt, och den kulturella miljön inspirerade honom dessutom till eget komponerande.

Viktigt att komma ihåg är att universitetsvärlden vid den här tiden var uteslutande manlig. Lönnroth beskriver 1800-talets syn på kvinnan som antingen idealistisk dyrkan eller förakt.¹⁹ I *Gluntarne* förekommer båda sorter. Ouppnåeliga kvinnliga drömbilder kallas ”tindrande stjärna” och utsätts för serenaduppvaktningar, och skrämmande inackorderingstanter, ”Gluntens moster” och diverse krogmamseller utsätts för förakt. Mallas salong var en av mycket få platser där Wennerberg umgicks med kvinnor. Ingrid Holmquist beskriver emellertid även denna miljö som klart mansdominerad, mycket på grund av att männen rekryterades för sin begåvning medan kvinnorna oftast tillhörde familjen.²⁰ Den, i förhållande till universitetsvärlden, kvinnliga miljön torde dock ha påverkat Wennerberg. Att *Gluntarne* är relativt rumsrena kan var ett resultat av detta. Säkert är att i salongens värld fann Wennerberg flera kvinnor att dyrka och drömma om. Svenson beskriver både J. A. Josephssons och Wennerberg olyckliga kärlek till Ava Wrangel.²¹

Studentlivets praktfulla yttre och mörka baksida

Enligt inledningen till 1882 års utgåva ville Gunnar Wennerberg i gluntarna ge en realistisk skildring av studentlivet. Samtidigt menar Leif Jonsson i en avhandling från 1990 att Wennerberg är en av studentromantikens stora företrädare.²² I vilken utsträckning har gluntarna realistiska och romantisk drag? Frågan är inte lätt att svara på då uttömmande sedeskildringar saknas både från den tidens svenska samhälle i allmänhet, och den mer specifika uppsalamiljön. Jag, precis som tidigare forskare, är därför hänvisade till brev, dagböcker och memoarer, i vilka vi hoppas finna ledtrådar

¹⁸ Svenson, (1986), s. 42 ff.

¹⁹ Lönnroth, (1978), s. 207.

²⁰ Ingrid Holmquist, *Salongens värld: Om text och ton i romantikens salongskultur*, (Stockholm 2000), s. 151 f.

²¹ Svenson, (1986), s. 55 ff.

²² Leif Jonsson. *Ljusets riddarvakt: 1800-talets studentsång utövad som offentlig samhällskonst*. (Uppsala 1990), s.182.

om studentens vardag. Sådana studier visar att bakom den idealistiska fasaden fanns en betydligt mörkare verklighet. De punschdoftande men oskyldiga festerna och serenadaftnarna som Wennerberg beskriver i *gluntarna* förekom med all säkerhet, men är endast en del av sanningen. Svensson menar att Wennerbergs realism håller sig inom ramen för den goda smaken och därmed är anpassad för salongernas värld.²³ Vad är det då Wennerberg har utelämnat i sin skildring? Alkoholkonsumtionen i Sverige var mycket omfattande och har per capita räknat aldrig varit större än just under årtiondena före 1850.²⁴ Bland studenter tros missbruket ha varit mycket stort vilket bland annat Claes Herman Rundgrens minnesanteckningar vittnar om. Rundgren var nationskamrat med Wennerberg och skall ha tillhört de mer skötsamma studenterna. Han promoverades till exempel hela tre år före Wennerberg, fastän de skrevs in samma år.²⁵ Trots Rundgrens relativa skötsamhet vittnar hans dagböcker och minnesanteckningar om rikligt festande. Under det första året i Uppsala deltog han nästan varje dag i kraftiga supfester.

Umgänget med prostituerade var utbrett i universitetsvärlden, och problemen med könssjukdomar i relation till prostitutionen gjorde att prostitutionen till och med sanktionerades av staten under 1850-talet i form av statligt godkända bordeller. Detta var ett sätt att försöka komma till rätta med åtminstone sjukdomsproblemen.²⁶ Eftersom studenternas pengar ofta inte räckte till löpte stadens pigor, tvätterskor och krogmamseller ständig risk för övergrepp av överförfriskade studenter. Kvinnor från de lägre klasserna ofredades regelmässigt på stadens gator och oäkta barn föddes med förmodad mycket hög frekvens.²⁷ Fattigdom var ett annat stort problem för dåtidens studenter. Många råkade i misär och självmordsfrekvensen anses ha varit hög.²⁸ Studentlivet var med andra ord inte riktigt så idylliskt som det vid första anblick framstår i *Gluntarne*.

Gluntarna är dock inte helt rumsrena. Inom ramen för vad Svensson kallar den goda smaken förekommer en mängd komiska och burleska scener som ger oss en aning om studentlivets baksida. I vilken grad Wennerberg själv deltog i studentlivets mörka sidor är omöjligt att säga. Säkert är att dock han trivdes i juvenalernas sällskap

²³ Svensson, (1986), s. 94f.

²⁴ Ibid., s. 97

²⁵ Ibid., s. 98

²⁶ Tommie Lundquist, *Den disciplinerade dubbelmoralen, Studier i den reglementerade prostitutionens historia i Sverige 1859-1918*, (Göteborg 1982), s. 2.

²⁷ Svensson, (1986), 99f.

²⁸ Ibid, s. 94 ff.

där punschen hyllades friskt. Det bör dock tilläggas att Wennerberg anses ha varit tämligen måttfull i jämförelse med många av sina kamrater.²⁹

Studentkotterierna

Ett vanligt sätt att umgås var inom de många studentkotterierna i vilka likasinnade studenter umgicks i den form de behagade. Olika intressen skapade olika former av kotterier och man kunde finna allt från seriösa litterära sällskap till dem som blott gick i Bellmans och Bacchi Ordens fotspår, och i vilka de gemensamma intressena inte sträckte sig bortom punsch och sång.³⁰ De flesta av dessa kotterier är bortglömda och omnämns bara i memoarer från denna tid. Några få har emellertid lyckats höja sig över de andra och har därmed gått till historien, främst tack vare medlemmarnas konstnärliga begåvning.

Ett slutet sällskap kallat Turkiska musiken bildades av Några studenter i slutet av 1820-talet med syftet att då och då sammanträda för att roa sig med vanliga studentnöjen, med andra att ord skämta, dricka och sjunga, men främst för att musicera gemensamt.³¹ Kotteriet kallade sig inledningsvis Sanct Hilarii orden, men som det senare namnet antyder spelades bland annat den då mycket populära janitscharmusiken, som är en form av turkiskt militärmusik och föregångare till den västerländska marschmusiken. Det äldsta kapellet bestod endast av några få instrument och två sångare, men med åren växte en komplett orkester fram. Sångarna blev överröstade och de musikaliska prestationerna blev därför uteslutande instrumentala.³²

Turkiska musiken uppträdde endast en gång offentligt, och sammanträdde istället oftast i slutet sällskap på olika platser för att musicera och dricka. Det blev ofta mycket sena tillställningar och det kan antas att en hel orkester, ordentligt berusad, orsakade mycket irritation bland stadens invånare. Som avslutning brukade dessutom Turkiska musiken gå ut på stadens gator och blåsa tapto. ”Det blåste i natt”, skall ha varit Uppsalabornas sätt att referera till dessa nattliga konserter.³³ Turkiska musiken fick även rykte om sig att springa runt i staden och slå i grytlock och liknande ”klang-

²⁹ Ibid, s. 103.

³⁰ Sundblad, s. 152.

³¹ Hackzell, s. 10f.

³² Sundblad, s. 153.

³³ Ibid, s. 160.

instrument”. Att så skulle ha skett dementerades dock bestämt av medlemmarna i Turkiska musiken.³⁴

Ryktet var dock inte sämre än att Turkiska musiken 1835 fick hedersuppdraget att spela vid en stor bal på Gillet i Uppsala. Detta var första och sista gången Turkiska musiken uppträdde offentligt och nyfikenheten inför uppträdandet var inte liten, då medlemmarna fortfarande var hemliga för Uppsalasocieteten. Det blev en stor succé och efter detta tillfälle tvivlade ingen längre på Turkiska musikens musikaliska begåvning. Överraskningen blev naturligtvis inte mindre då det visade sig att orkesterns medlemmar var idel bekanta ansikten av välkända studenter.³⁵ Efter balframträdandet upplöstes Turkiska musiken ganska snart, inte minst på grund av att de elakartade ryktena medförde att universitetets rektor förbjöd sällskapet. Ett antal medlemmar försökte ändå att träffas då och då, vilket som instrumentalsällskap visade sig omöjligt. De fann dock till slut en ny föreningspunkt i sången och i det sällskap som kom att kallas Juvenalerna.³⁶

Gunnar Wennerberg inledde studentlivet i det nationsanknutna Västgotakotteriet. Detta var ett aristokratiskt och relativt städlat kotteri som bland annat hade öppen dörr till salongernas värld. Kring 1844 gjorde den redan kraftigt försenade magisterexamen sig påmind och Wennerberg led av en mindre studentdepression. Mötet med juvenalerna blev därför en kreativ injektion för Wennerberg.³⁷ Juvenalerna var ett kotteri som många andra, men utmärkte sig genom medlemmarnas stora musikaliska och sällskapliga talanger. Bland dessa fann Wennerberg många liktänkande och knöt livslånga vänskapsband.³⁸ Sven G. Svenson har gjort en förteckning över vad han kallar säkra medlemmar och kom fram till 47 namn.³⁹ Dessa utgjorde enligt Wennerberg själv en mycket blandad skara, med representanter från alla nationer och sociala klasser vid universitetet under 1840-talet. Vad som förenade kretsen var alltså det gemensamma intresset för musik och nöjen.

Vid Wennerbergs inträde kring 1844 var emellertid sällskapet redan kraftigt decimerat. Juvenalkören och därmed hela sällskapet nådde däremot vid denna tid sin höjdpunkt i ryktbarhet. Verksamheten inom sällskapet tycks ha varit en blandning

³⁴ Ibid., s. 167.

³⁵ Ibid., s. 162.

³⁶ Ibid., s. 168.

³⁷ Svenson, (1986), s. 63f.

³⁸ Ibid., s. 96.

³⁹ Ibid., bilaga 1, s. 408-411.

mellan salongslivet och Turkiska musiken. Det festades en hel del och det hölls ibland så kallade söndagssoaréer på någon av stadens krogar. En mindre formell och mer punschdoftande kopia av salongslivet skapades vid dessa tillfällen. Soaréerna var öppna för alla och deltagarna varierade ofta. Juvenalerna verkade emellertid inte bara ute i krogslivet utan höll då och då även seriösa konserter, för att inte tala om alla de tillfällen då delar av sällskapet uppträdde i Malla Silfverstolpes salong. Redan 1845-46 lämnade de flesta juvenalerna Uppsala, vilket kom att ha stor inverkan på gluntarnas utformning. Mer om detta i avsnittet om Gluntologin.

Studentpolitiken

1840-talet är också ett årtionde då studentrörelserna står i fokus. Studentskandinavismen blomstrar och både Allmänna sången och Uppsala studentkår bildas. Skandinavismen omfattade inte bara ett kulturellt nordiskt samarbete, utan hade även ett utrikespolitiskt program. Drömmen om ett enat Norden, helst med ett återerövat Finland, var drivkraften.⁴⁰ Under 1840-talet hölls flera studentmöten och på grund av studenternas nyvunna inflytande i det svenska samhället, fick dessa möten stora politiska konsekvenser. Då Danmark hamnade i krig med Preussen visade sig emellertid skandinavismen innehålla mest tom retorik. Det skall dock sägas att ett mindre antal studenter från Uppsala löpte linan ut och tog värvning för Danmarks sak.⁴¹ Rörelsen medförde även konsekvenser av helt annat slag i Uppsala.

Efter det första studentmötet 1843 hade nämligen det Skandinaviska sällskapet bildats.⁴² Verksamheten var huvudsakligen litterär och kulturell men bildandet var ändå politiskt känsligt. Wennerbergs vän Claes Herman Rundgren föreslog istället att en studentförening skulle bildas för att organisera Uppsalas studenter och därmed ytterligare öka deras inflytande i samhället.⁴³ Förslaget innebar emellertid att nationerna skulle läggas ned och detta motsatte sig de konservativa krafterna i Uppsala. Saken behandlades ändå 1846 vid en studentsammanskomst sammankallad av Skandinaviska sällskapet. Resultatet blev att fem av Uppsalas tretton nationer anslöt sig till studentföreningen. Intresset svalnade dock fort och blickarna vändes 1848 istället mot Danmarks krig med Preussen, och mot Frankrike då nyheterna om februarirevolutionen

⁴⁰ Sven G. Svenson, ”Studentens klang och jubeltid. Från Juntan till skandinavismen”, i Upsalastudenten genom tiderna, s. 72-194, (Uppsala 1950), s. 138f.

⁴¹ Ibid., s. 141.

⁴² Ibid., s. 145.

⁴³ Ibid., s. 146.

kom. Föreningens verksamhet kritiserades och motarbetades dessutom inom flera inflytelserika kretsar, bland annat kretsen kring Gunnar Wennerberg.⁴⁴ Redan 1852 upplöstes studentföreningen.⁴⁵ 1848 föreslog dock Kuratorskonventet att en studentkår skulle bildas för de sammankomster och beslut som inte bara rörde nationerna var för sig utan studenterna ”såsom samfällid corps”.⁴⁶ Förslaget antogs 1849 och därmed var Uppsala studentkår bildad.

Var stod då Gunnar Wennerberg i detta händelseförlopp? Han var nyutnämnd docent, allmänna sångens anförare, förste kurator vid Västgöta nation under åren 1847-48 och även curator curatorum.⁴⁷ Han borde därmed ha haft en ledande position. Wennerberg tycks dock inte ha varit någon pådrivande kraft i någon av ovan nämnda rörelser. Han anslöt sig till skandinavismen först efter att kungen gjort detsamma, och hans konservativa politiska åskådning gjorde att han upprördes av revolutionen i Frankrike.⁴⁸ De revolutionära tendenserna bland studenterna upprörde också Wennerberg och han menade att trots att striden för frihet och människorätt var ädel måste man känna ”aktningen för bestående lag, trohetens pligt mot konung och fädernesland”.⁴⁹ Engagemanget sträckte sig med andra ord aldrig längre än vad som var politiskt och karriärmässigt taktiskt. Intressant är att Västgöta nation röstade *för* förslaget att gå med i 1846 års studentförening. Wennerberg tycks dock i egenskap av förste kurator ha blockerat beslutet. Nationen anslöts aldrig till studentföreningen. Det olagligt sammankallade skandinaviska stormötet imponerade inte på Wennerberg, men genom ert initiativ ”att hos sina resp. nationer förfråga sig, huruvida de önskade en laglig form för de sammankomster och beslut som ej rörde nationerna såsom sådana, utan såsom samfällid corps”,⁵⁰ bidrog Wennerberg till att 1948 bilda Uppsala Studentkår. Initiativet togs emot positivt av samtliga nationer.⁵¹

Studentsången

Uppsalasången vaknade till liv 1807 då den tyskfödde C. F. Haeffner kom till staden för att tillträda tjänsten som director musices. Han hade fram till nedläggningen av

⁴⁴ Ibid., s. 147.

⁴⁵ Ibid., s. 147f.

⁴⁶ Ibid., s. 148.

⁴⁷ Ordförande kurator i kuratorskonventet.

⁴⁸ Svenson, (1986), s. 88.

⁴⁹ Ur skrivelse publicerad i Aftonbladet och Post & Inrikes Tidningar. Citerad i Svenson, s.89.

⁵⁰ Kuratorskonventets prot. 19.4.1848, UUB, U1755bl.

⁵¹ Svenson, (1986), s. 90.

Gustaf III:s opera 1807 varit dess kapellmästare och var den förste framstående och fackutbildade musikern som ledde Uppsalas musikliv. Haeffner anses ha grundat den svenska manskörssången 1808, genom att komponera krigssången, ”Under Svea banner” för Uppsalastudenternas uppvaktning för fältmarskalk Klingspor vid dennes besök i staden. Haeffner komponerade de följande åren flera sånger för manskör och anordnade musikhögtider. Han fick även tillåtelse att en gång i veckan undervisa studenterna i sång.⁵² En sångkultur skapades i Uppsala och varje nation höll sig med sångkvartetter och sångböcker. Det dröjde dock ända till 1830 innan det bildades en gemensam sångförening för Uppsalas studenter - Allmänna sången.

Kören förblev en mycket löst sammansatt organisation som endast uppträdde improviserat eller vid speciella tillfällen som jubelbaler och födelsedagar. Föreningen gjorde dock att studentsångens utveckling fortsatte och att nya manskörverk komponerades. Slutligen 1842 beslutades att ”allmänna sången skulle konstitueras såsom förening”.⁵³ Stadgar skapades och en sånganförare valdes. Anmärkningsvärd är körens storlek som vid vissa högtider kunde uppnå 200 sångare.⁵⁴ Gunnar Wennerberg, som sjöng varhelst han kunde, involverades också. 1846 blev han körens sånganförare (dirigent). Enligt Kallstenius kom dock inte Wennerbergs historiska betydelse att ligga i dirigering, utan i komposition.⁵⁵ Wennerberg skrev under denna tid flera verk för manskör som än i dag sjungs av Uppsalas manskörer.⁵⁶

Gunnar Wennerberg studerade i Uppsala under en mycket händelserik tid. Som ordförande i kuratorskonventet, dirigent i allmänna sången, lustigkurre bland juvenalerna och trogen underhållare i Malla Silfverstolpes salong, torde han haft en tämligen hektisk tillvaro och en förklaring till de utdragna studierna presenteras. *Gluntarne* innehåller dock inte ett spår av 1840-talets politiska händelser, vilket kan tyckas anmärkningsvärt.

⁵² Kallstenius, s. 20fT.

⁵³ Leif Jonsson, m.ft. Allmänna Sengen, ett blandat siillskap, (Uppsala 1980), s. 22.

⁵⁴ Ibid, s. 24.

⁵⁵ Kallstenius, s. 95f.

⁵⁶ Ett par exempel iir: "Sta stark. du Ijusets riddarvakt" och "Hor oss, Svea!".

Gluntologi - Gluntarnas form och innehåll

Gluntarne består av 30 sånger för bas och baryton ackompanjerade av piano. De utkom i olika omgångar mellan 1849 och 1851. Den musikaliskt ovanliga formen med två basar och piano har en mycket enkel förklaring: Juvenalkören, som inte ens under blomstringstiden var större än en sextett,⁵⁷ blev under 1845 kraftigt decimerad då tre av Sångarna tog sin examen och lämnade Uppsala. Kvar fanns bara tenoren Daniel Hwasser, basen Otto Beronius och Wennerberg själv, baryton. För denna ensemble började Wennerberg skriva de så kallade buffatriorna med motiv ur juvenalernas tillvaro. Det blev tio sånger som fick den gemensamma titeln *De tre* då de flera år senare trycktes.⁵⁸ Trion blev dock inte långlivad då Hwasser lämnade Uppsala 1846 efter att slutligen ha tagit sin kameralexamen. En tenor vid namn Johan ”Pylen” Stenberg lånades då in och buffatriorna levde på så sätt vidare en kort tid. Stenberg lämnade emellertid Uppsala 1847 och kvar i den gamla vänkretsen fanns därmed endast Wennerberg, Beronius och pianisten Eugene von Stedingk. Gluntarnas form var ofrivilligt fastställd.

De litterära bedömningar som gjorts av *Gluntarne* har varit mycket blandade. Samtiden berömde det litterära i *Gluntarne*, med ett undantag,⁵⁹ men idag räknas *Gluntarne* till den ofta föraktade punschromantiken och tvingas därför bära den gamla universitetsvärldens ok av klasskillnader, könsdiskriminering och fylleri. Dagens gluntkritiker berömmar däremot ofta det musikaliska i *Gluntarne*. Även samtidens kritiker uppskattade visserligen de fyndiga melodierna, men musikkritikerna förfasade sig över den ”amatörmässiga harmoniseringen” som ofta bröt mot den klassiska harmoniläran.

I många bedömningar av *Gluntarne* gjordes och görs misstaget att bedöma text och musik var för sig. Det som är speciellt med verket är att det är skapat ur samtidig musikalisk och litterär ingivelse. Wennerberg har med andra ord varken tonsatt sina dikter eller skrivit text till sina melodier, utan har ofta låtit text och musik växa fram någorlunda samtidigt. Detta har lett till en ovanligt god överensstämmelse mellan text och musik som ofta innebär att de musikaliska felen bör förlåtas, då det ur musikalisk

⁵⁷ Flera av juvenalerna var instrumentalister, eller endast ”lustigkurrar”, och deltog inte vid offentliga sångframträdanden. Därav det låga antalet sångare.

⁵⁸ Malm, s. 54.

⁵⁹ Jeanson, s. 155.

synpunkt ibland triviala ackompanjemanget fyller en viktig funktion för helhetsintrycket. Wennerberg själv upprördes mycket av denna oförmåga hos samtidens kritiker.⁶⁰ Inte heller jag har möjligheten att i denna uppsats återge helheten utan måste dela upp text och musik. Genom ett par exempel skall jag däremot försöka förtydliga effekterna av Wennerbergs mest tydliga exempel. I ”Harpospelet på Schylla” (glunt 7) ber Magistern och Glunten de tyska harpspelerskorna att stämma upp i en munter sång. Pianoackompanjemanget svarar i denna sång genom att spela ”Webers sista tanke”. Glunten och Magistern protesterar mot detta och flera senare musikval, men godkänner till sist och sjunger med till en ny och munter tysk visa. Denna dialog med harpspelerskorna blir utan musiken fullständigt obegriplig och meningslös. På samma sätt ter sig musiken utan texten i detta stycke mycket underlig och hackig med flera olika melodier av olika karaktär. Text och musik är i detta exempel fullständigt avhängiga av varandra, med krav på kontrahentens medverkan. Pianot är i allra högsta grad den tredje aktören.

I ”Examens-sexa på Eklundshof” (25) beskriver vännerna hur underbart det är att befinna sig ute i naturen. De sjunger bland annat att ”Hör hvad fröjd från fåglars skara [...] Humlan surrar, fjärln prålar/ Lärkan slår i skyn sin drill”. I samma ögonblick som dessa textrader framförs kan den uppmärksamme åhöraren höra humlan surra och lärkan drilla i pianoackompanjemanget. Detta är ett exempel, i vilket text och musik inte kräver den andres medverkan, men där de båda kompletterar varandra och skapar en effektfull helhet. De sångare som sjungit gluntar utan ackompanjemanget känner väl till svårigheten. Trots att de flesta andra gluntarna inte innehåller så tydliga exempel som de ovan nämnda, så är det ofta ackompanjemanget som slår an tonen i sångerna. I vissa fall är ironin i texten svår att förstå utan att höra ackompanjemangets förlöjligande av temat.

Slutligen tvingas jag härmed trots allt att frångå mina egna uppmaningar och jag delar i fortsättningen upp gluntarna i text och musik. Jag ber dock läsaren att ha helheten i åtanke under läsningens gång.

Texten

Då Wennerberg började skriva gluntarna, hade han ännu inte kommit på idén att skapa en sångcykel med en ramhandling. I samband med publiceringstanken uppstod

⁶⁰ Ibid, s. 160f.

dock denna idé och de sånger som då återstod att komponera fick bilda den ramberättelse i vilken de ögonblicksbilder som redan var komponerade fick passas in. Att analysera texten i sig själv har redan problematiserats i dess förhållande till musiken, men även skilt från musiken uppstår problem. Gluntarna är nämligen skrivna i dramatisk form och skall framföras och därför rimligen även analyseras därefter. Dialog och samspel förekommer inte bara mellan de båda sångarna, utan även med pianot som ofta får spela ytterligare roller. Senare delar av denna uppsats innehåller en mängd textexempel som i viss mån kommer att tydliggöra gluntarnas textliga form. I de flesta fall handlar det om bundna strofer med fasta versmått. Även om det försiggår viss dialog mellan Glunten och Magistern sker det mycket organiserat med till exempel ett antal solostrofer var, och därefter en refrängliknande duett. I andra fall är dock gluntarna betydligt mer dramatiskt utformade och en komplicerad dialog av utrop och snabba replikväxlingar uppstår. Exempel på detta återfinns ännu en gång i ”Examensexan på Eklundshof”(25).

Glunten
Se dit, der Lotta står!
Båda
Kors, så pittoreska vyer ifrån denna lilla grotta!
Glunten
Ser du?
Magistern
Ja!
Glunten
Stå still!
Magistern
Se nu du!
Glunten
Slå i öl - Gutar!
Magistern
Aj, nu går hon.
Glunten
Det var skada.
Båda. (ropande efter henne)
Skål för dina strumpor, Lotta!

Detta och Många andra avsnitt kräver ett väl utfört skådespelande för att ge liv i texten. Wennerberg menar i sitt förord till 1882 års upplaga att:

De [gluntarna] äro varken passande för sångare, som vilja låta höra sina vackra röster och därvid godtyckligt behandla orden såsom blotta artikulationsmedel, ej heller för deklamatörer, hvilka obesväradt våldföra musiken för nöjet att få grimasera eller rätt tydligt krysta ur sig någon favoritfras. De äro små i sig sjelfva och fordra alltså hvarken stora stäm-

mor eller stora åthäfvor. Hvad de fordra, för att vara hvad de vilja vara, är känslans och uttryckets sanning, sådan den älskar att visa sig i hvardagslag bland förtroliga vänner.⁶¹

Melankolin i gluntarna är ett intressant ämne. S. Almquist frågade själv Wennerberg om bakgrunden till molltonerna i gluntarna och fick ett smått föraktligt svar: ”bara Uppsalamelankoli”.⁶² Riktigt så enkelt är det dock förmodligen inte, även om det ligger mycket i svaret. Wennerbergs konstnärssjäl hade förutom den underhållande sidan, även en djup melankolisk sida, vilken naturligtvis präglade hans kompositioner. Han drabbades tidvis av djup nedstämdhet som ofta utlöstes av hans klena hälsa som orsakade feberfrossor, under vilka han kunde vara långvarigt sjuk.⁶³ En skildring av ”det upsaliensiska studentlivet i all dess härlighet”, är därför också en saga om “Uppsalamelankoli”, och att molltonerna finns med i *Gluntarne* är en av anledningarna till att verket blivit så uppskattat av generationer av studenter.

Gluntarna innehåller med andra ord, trots de ”enkla” studentlivsskildringarna, en viss variation längs dur- och mollskalan i dess rent känslomässiga betydelse. En fest avlöses av ångest, evig vänskap av skilsmässa, och evig ungdom av kyrkogårdsmelankoli. Kontrasterna är effektfulla och tycks vara helt medvetna då Wennerberg själv skriver i ett brev till sin vän Adrian Thengborg att: ”Ej alla [gluntar] äro så rent idylliska som denna; men det burleska elementet, förenat med det idylliska, har för mig ett särdeles behag.”⁶⁴

Musiken

Att kalla Wennerbergs gluntar musikaliskt originella vore enligt Jeanson direkt oriktigt. Detta epitet passar måhända på *Gluntarne* som helhet, men musikaliskt betraktat fånglar inte melodierna.⁶⁵ Eftersom Wennerberg aldrig fick någon riktig kompositionsteknisk utbildning, var han musikalisk amatör. Trots att vännen J. A. Josephson ofta korrekturläste noterna förfasade sig vissa kritiker över brotten mot harmoniseringsreglerna. Med tanke på den professionella korrekturläsningen ligger nära till hands att tolka Wennerbergs harmoniseringsbrott som medvetna “fel” och att de sna-

⁶¹ Gunnar Wennerberg, *Gluntarne, En samling duetter för bas baryton och bas*, (1882), (Stockholm 1963), s. 34

⁶² Almquist, s. 52.

⁶³ Svenson, 61.

⁶⁴ Citerad i B. Almqvist, s. 24.

⁶⁵ Jeanson, s. 162.

rare är att betrakta som djärvheter. Redan under tidigt 1900-tal var nämligen dessa stilbrott en fullständigt naturlig del av konstmusiken.⁶⁶

Det har tidigare nämnts att det tyska inflytandet var stort i Uppsalas musikaliska liv under denna tid. De relativt progressiva studenterna tog snabbt till sig den unga romantiska musiken och gjorde den till sin egen. Mycket vanligt under denna tid var att "låna" och parodiera på kända melodier. Bellman var på sin tid mästare i denna stil och Wennerberg förde den betydligt längre genom att till skillnad från Bellman komponera *egna* stycken i parodierande stil.⁶⁷ Detta innebär att man med god vilja kan finna spår av många populära tonsättare från denna tid i gluntarna. Att, som vissa gjort, beskylla Wennerberg för plagiat är dock direkt felaktigt, då den parodierande stilen var mycket utbredd och erkänd.

Mest uppenbar är den stilistiska anknytningen till den tyska lieden, som har påverkat Wennerberg i de lyriska avsnitten av *Gluntarne*.⁶⁸ Stilen hade anammats av både Lindblad och Geijer som båda hade stort inflytande på Wennerberg genom de många mötena i Mallas salong. Även enklare inhemska sällskapsvisor gör sig hörda enligt Jeanson. Bland andra sådana av Geijer, Lindblad och sådana melodier som Bellman gjort populära.⁶⁹ Utöver lieden och visan gör sig ofta den tidens operamusik påmind i *Gluntarne*. Ofta är det melodibildningen som är inspirerad av bland andra Weber och Spohr. Jeanson finner bland annat att vissa motiv och musikaliska vändningar tydligt pekar på att Wennerberg var förtrolig med Spohrs opera "Jessonda".⁷⁰ Överhuvudtaget anser sig Jeanson finna många spår av den komiska operastilen (opera buffa och opera comique) i bland annat rytmiken, motiven och vissa recitativliknande delar av gluntarna.⁷¹

I komponerandet av gluntarna kunde Wennerberg välja mellan den strofiska formen eller den genomkomponerade. Den strofiska formen utnyttjar samma melodislinga till ett antal textverser, och tillgodoser kravet på musikalisk enkelhet och lättfattlighet, som ofta är en förutsättning för bred popularitet både inom litteraturen och inom musiken. Den genomkomponerade typen medför en mer sammansatt form i vilken möjlighet ges att finna musikalisk motsvarighet till olika dramatiska faser och

⁶⁶ Ibid, s. 163.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid, s. 164.

⁷¹ Ibid, s. 165.

motsättningar. Detta behövs för större situationsskildringar och är motiverat för att undvika musikalisk enformighet och för att starkare markera olikartade moment i texten. Av de 30 sångerna i *Gluntarne* är 21 strofiska, men de nio som genomkomponerats har därigenom fått mycket goda effekter. Ett par exempel är de dramatiskt utformade "Nattmarschen i Sanct Eriks Gränd" och "Magisterns misslyckade serenad" som båda blivit mycket komiska genom drastiska musikaliska vändningar för att passa det textliga innehållet.

Intressant är att Wennerbergs gluntar, av samtiden främst uppskattade för de litterära kvaliteterna, har omvärderats till att idag nästan uteslutande uppskattas för dess musik. En förklaring ligger i att texterna, som då var friska och ibland utmanande skildringar av studentlivet, idag har blivit något förlegade. Musiken som av samtiden, där konstmusiken var den enda referenspunkten för de övre klasserna, ansågs trivial, har däremot för dagens publik, som har helt andra referenspunkter, en mycket avancerad klang av opera och konstmusik i kombination med det humoristiska.

"Ett tioårigt dundrande kalas" - Gluntarnes handling

Avsikten med detta avsnitt är dubbel och består i första hand av att låta läsaren bekanta sig med ramberättelsen och karaktärerna i *Gluntarne*. Avsikt nummer två är att bjuda på ett tillräckligt stort antal textexempel för att ge läsaren en känsla för texten och språkbruket i verket. Detta kommer att underlätta läsningen av den efterföljande analysen och även avsnittet om gluntarnas kronologi vilket i viss mån bygger på *Gluntarnes* tematik.

Karaktärerna

Magistern är den äldre av de båda kamraterna i Wennerbergs *Gluntarne*. Vi får aldrig veta när han kom till Uppsala, eller hur länge han blev kvar. Han är helt enkelt en av stadens inventarier och skulle nog i dag kallas för en typisk överliggare. År 1837 möter han i vilket fall som helst den unge studenten Glunten och blir dennes sångar- och dryckesbroder, lärare och biktfader. Magistern har vid de bådars möte redan skaffat sig en mängd sorgliga erfarenheter från kamratlivet. Han har i viss mån hårdnat och för länge sedan insett människolivets bedraglighet i det faktum att de flesta vänner försvinner med tiden. Magistern hade drabbats av livsleda och mötet med Glunten blir därför en nystart i hans liv. Magistern känner igen sig i den yngre kollegan och sym-

patiserar med honom. Gluntens fasta tro på framtiden livar upp Magistern och han börjar tro att det kanske finns en mening med tillvaron ändå.

Glunten kommer ung, glad, öppen och oförstörd till Uppsala för att snabbt ta sin examen, hinna med lite nöjen, skaffa sig en hustru och sedan börja arbeta. I hans väg står dock Magistern som för Glunten framstår som ett under av livserfarenhet och kunskap. Glunten får genom denne läromästare möta en ny värld av alkohol och sång i glada vänners lag. Åren går och Gluntens examen dröjer. Han genomlider ibland den nedstämdhet som så många studenter drabbas av när allt tycks gå dem emot. Glunten är heller inte den filosofiske tvillingsjäl som Magistern tagit honom för och depressionerna är inte av samma slag som magisterns existentiella bekymmer. Gluntens största bekymmer är av betydligt mer praktisk karaktär och består av akademiska motgångar, misslyckade tentamina och i viss mån även kärleksbekymmer. Magisterns spritkurer får därför i allmänhet motsatt effekt.

Det har naturligtvis spekulerats mycket om huruvida Wennerberg i dessa karaktärer porträtterat sig själv och vännen Otto Beronius som båda liknar de diktade karaktärerna på många sätt. Wennerberg var magister och tre år äldre än sin sångarbroder. De levde och umgicks i mångt och mycket på samma sätt som karaktärerna i *Gluntarne*. Där slutar dock likheten och faktum är ju att det till slut är Glunten som lämnar Uppsala - inte Magistern, som var fallet i verkligheten. Naturligtvis kommer Wennerberg egna, och i viss mån även Beronius', egenskaper fram i både Magistern och Glunten. Men som Almqvist uttrycker det, har Wennerberg plockat samman egenskaper som fanns här och där bland studenterna och "hängt på sig och sin vän både pryddande och misspryddande studentikosa plagg".⁷²

Även Beronius frågade en gång Wennerberg om det var han själv som givit karaktär åt Glunten. Wennerberg svarade: "Jag tror du är lika tokig som alla andra att tro att jag i Glunten tecknar dig. I alla fall, om så vore, så tror jag att du skall bli belåten till slut: ty du blir då typen för en älsklig art människor."⁷³ Detta tvetydiga svar får antas tyda på Gluntens sammanplockade karaktär. Samlandet och användandet av egna och andras egenskaper har i vilket fall som helst både beskrivit och skapat två urtyper för det gamla studentlivet.

⁷² Almqvist, 67.

⁷³ Återgivet i Malm, 93f.

Ramberättelsen i dess helhet

Ramberättelsen inleds med att Magistern och Glunten tänker tillbaka på deras första möte. En kall och mörk novemberafton gick de bredvid varandra i Allmänna Sångens basstämma för att fira Karl XII:s dag. Efter sångens slut bekantade sig de båda med varandra och Glunten bjöd in till det glas som ”var uppslaget, Bror, till ett tioårigt dundrande kalas”(1). Någoting gnager emellertid vännerna och det konstateras att: ”Våren är flydd, men med glödande runor hela dess herrliga saga finn’s kvar;/ Skriven i hjertats djup, ack, med en rosentagg.” Denna rosentagg ligger nära till hands att tolka som tanken på att en gång tvingas lämna studentvärlden och därmed skiljas åt. Med andra ord fås en föraning om kalasets slut redan i denna första sång. Bryderierna avslutas emellertid med att Glunten och Magistern lyckas slå alla sådana tankar ur hågen och istället skåla ”för de kommande år/ Och så till slut för en evig vår”(1). Åren har dock rusat förbi med väldig fart och Glunten vaknar en morgon deprimerad över ”denna förpestade världen, der allting går emot”. Meningen med livet i Uppsala ifrågasatts: ”Jag har fäktat och arbetat/ Nu i nära åtta år;/ Och hvad har jag, för jag stretat? Eller säg mig hvad jag får?”(2). Magistern försöker trösta Glunten och erbjuder slutligen sin vän att bli Juvenal. Efter viss övertalning går Glunten med på detta och tillsammans utbrister de:

Hör du ej likt kända ljud?
Re'n han nalkas glädjens gud!
När han andas, doftar ljuvlig vår,
Torrkas ögats tår,
Låkas hjertats sår. -
Hvad den guden är charmant! - Gutår!(2)

De båda vännerna festar och sjunger tillsammans. Kärleksbekymmer försöker de gemensamt lösa och mindre depressioner botas med hjälp av fortsatt fest och glam. Vid ett antal tillfällen upplever de naturromantiska höjdpunkter, bland annat då de upplever en månskensnatt på slottsbacken och poetiskt beskriver Uppsalas alla stadsdelar och utmärkande punkter (4) och vid ett annat tillfälle då de njuter av en solnedgång i Eklundshofsskogen:

Högt öfver gräs och strå
Furornas chorum susar
Och vid dess fötter stå
Sippor och höra på.
Ack, om du hjerta har,

Flyende sol, dröj kvar!
Ty utan dig är allt
Ödsligt och mörkt och kallt.(6)

Glunten går vid ett mycket ovanligt tillfälle på föreläsning för att försöka imponera på en professor. Det hela resulterar emellertid i att han närmast omedelbart somnar och stör föreläsningen genom sitt ljudliga snarkande (5). Därefter inleds en ordentlig festkväll på krogen Schylla, där de med krogens tyska musikflickor sjunger och spelar ett antal tyska sånger (7). Efter ordentligt rumlande glider natten över i småttimmar. De tar sig sina sista supar samtidigt som de sjunger:

Nu tror jag det kan vara tid
Att tänka på refrängen
Och efter dagens strid och frid
Bege sig hem i sängen...(8)

Hemmarschen genom Sanct Eriks gränd blir emellertid mycket vådlig då de bland annat bråkar med en suddig gestalt som visar sig vara torgpumpen, och dessutom trillar ner i rännstenen så att brandvakten får hjälpa dem med att ”hala dem upp utur dyn”(9):

Magistern.

Ja, så går det till slut mot all verldslig fröjd,
hur den ock balanserar, så bär det kull.

Bägge.

Och till rännstenens djup från salongens höjd
är ett tuppsteg, min bror, se'n man väl är full.

Dagen därpå möts vännerna och Magistern är på strålande humör efter nattens bragder medan Glunten är rejält bakfull och ångrar att han överhuvudtaget gick ut kvällen innan. Han har även blivit uppläxad av sin furie till moster: ”»Hvar var du igår? -/ »Skall du ej tentera än? - Snart är du tretti år. -/ »Spela, rumla, sjunga, hvar natt ut i sta'n,/ »Hvart skall det ta' vägen? - Och se'n sofva långt på da'n?»”

Vid ett annat tillfälle sjunger Magistern en serenad under en flickas balkong. Ackompanjerad av Glunten och uppenbarligen kraftigt förfriskad inleds serenaden:

O hulda tärna, om du vaknar
Vid mina toner vredgas ej!
Du känner icke än, hur trogen kärlek saknar,
Och hur den hoppas jemt, förstår du ej, ack nej!(12)

Trots flera försök att ”sjunga, allt hvad struparna förmå”, vaknar inte den hulda tärnan. De tappar tålamodet och sparkar på porten och gormar, de knackar på rutan och vrålar, och utbrister slutligen: ”Sqvallra nu i mor'n för hund och katt/ Om skandalen som begicks i natt/ Af »fulla studenter»”. Kärleken skildras annars mycket sparsmakat, men förekommer med stort allvar då Magistern avslöjar att ”Ack, i Arkadien äfven jag har varit/ Varit der länge, varit der förgäves”(17).

Kanske på grund av den klassiska tragedins hybris: ”Bröt jag kanske emot Gudars lagar?”, kastades han dock ut ur detta idyllens land. Minnet är smärtsamt och Magistern vill inte sjunga mer om henne då han ”fruktar, att den gamla gnistan/ Lefver under askan än”. Även Glunten har ett kärleksminne, men typiskt nog i mera komisk form. Han berättar om sin flamma ”vars rosenröda/ Läppar redan upphört glöda”(18). Han mötte henne då han kraftigt berusad sprang omkull henne i Carolinabacken. Därefter såg han inte av henne förrän den dag han upptäckte att det var professorns hustru. Glunten och Magistern skrattar tillsammans åt händelsen och utbrister i en fras som utmärker de båda vännernas inställning till etablissemangets kritik mot deras juvenaliska leverne:

Men hvad gör det?
Här ska' vi sitta den hela Guds da'n,
Stoppa vår pipa och vrida vår kran;
Här ser du den, som är gammal och van
 Båd' vid förtal och chikan.
 Ja! Det ge vi fan!
Strunt uti sqvallret och pratet i sta'n!

Magistern kan ändå inte låta bli att håna Gluntens misstag med orden: ”Men nog var det hårdt, att din friareplan/ Så hastigt gick i qvaf uppå tidens ocean”.

En betydligt allvarligare ton har Gluntens och Magisterns diskussion på kyrkogården, där de bråkar om vänskapens varaktighet efter döden (19). De enas till sist om att: ”långt förrän gräs på graven gror,/ vännerna glömt oss, hedersbror.”

Berättelsens peripeti nås då Glunten anklagar Magistern för att vara en demon som drar ut honom ut på dåligheter och därigenom förhindrar hans examen. Magistern som hoppats att Glunten var samma filosofiska överliggartyp som han själv, tar mycket illa vid sig och utbrister: ”Var så min vänskap/ Dig blott till mehn?”. Sången avslutas med att Magistern avger ett högtidligt löfte att: ”ej le, förrn han dig gratulera får till kameran”(23). Med de båda vännerna helt inriktade på Gluntens examen går det fort och innan vi vet ordet av skall Glunten fira sin examen.

I den följande sången, "Efter kameral-examen"(24), försöker Glunten dra ett streck över anklagelsen genom att påpeka att den faktiskt ledde till att han tog sin examen. Skämtsamt tillägger han: "Kors, hvad jag tycker vi sku' qvickt avancera,/ Om blott vi grälade ibland lite mera!" Glunten håller en lång monolog om sin egen glädje efter examen, om mosterns stolthet och om de kommande festligheterna. Magistern vet vad Gluntens examen kommer leda till och står däremot bara tyst (24). Även om de båda vännerna rider ut konflikten så är "Anklagelsen" en viktig vändpunkt i *Gluntarne*, då den återigen påminner Magistern om det som komma skall - det stora kalaset måste få ett slut. Glunten kommer att ta sin examen och lämna Uppsala, precis som Magisterns alla tidigare vänner.

Festligheterna inleds med en examenssexa på Eklundshof. Mat, öl och vin förtärs i gräset under ett träd och naturen sjungs till i de, efter "Herre min Gud, hvad den månen lyser", kanske mest bekanta textraderna ur *Gluntarne*:

Bägge.

Här är gudagodt att vara.
O, hvad lifvet dock är skönt!
Hör hvad fröjd från fåglars skara,
Se, hvad gräset lyser grönt!
Humlan surrar, fjäriln prålar,
Lärkan slår i skyn sin drill,
Och ur nektarfyllda skålar
Dricka oss små blommor till. (25)

De arrangerar därefter en improviserad bal i en mycket Bellmaninspirerad sång, i vilken en spelman stämmer upp till dans, 'doktor'n' trillar under bordet. Uppasserskan Lotta tappar kjolen och köksan tappar porslinet. Det är med andra ord en hejdundrande fest i Bellmansk anda som dessutom tycks innehålla karaktärer som fått låna sina drag av dennes Ulla Winblad, Movitz med flera.

Även detta festande tar emellertid ett slut och Gluntens kommande avsked gör sig påmint då vännerna hör Slottsklockans klang.

Glunten.

O, när hör jag väl åter er skära klang?
Kanske aldrig? Mig tycks, att J ljuden så.

Bägge.

Ack, men för alltid för er en förklarad ton
Lefver djupt i min själ, hvarhelst min kosa bär.(28)

Efter att Gluntens skulder till stadens alla krögare är betalda, är det slutligen dags för de båda vännernas avsked vid Flottsund. Sorgen är stor och de räcker varandra handen

och lovar att skriva till varandra oavsett var de må befinna sig (29). Magistern står så till sist ensam kvar efter Gluntens avresa och uttrycker sin bitterhet över vänskapens förgänglighet:

Magistern.
Ack, hvad vart lif är eländigt!
Finns någon fröjd på vår jordiska stråt,
Som ej börjas med ståt
Och så ändas med gråt?
Nämn en sällhet, som varar beständigt! (30)

Det värsta för Magistern är att vara kvar vid universitetet och hålla god min, trots att vännerna försvinner. Trots att vänner kommer tillbaka för att hälsa på, och att kontakten hålls vet nämligen Magistern att de vänner som lämnar Uppsala aldrig mer blir sig lika:

Men i mitt hjerta jag gråter
Bittrare tårar än ögat förmår,
Ty jag vet och förstår
Att den vännen, som går,
Är ej lik sig, då han kommer åter. (30)

Det tioåriga kalaset är över, och om Magistern senare fann en ny dryckesbroder förtäljer inte historien.

Romantik och realism i Gluntarne

Att *Gluntarne* är ett stycke studentromantik finns det knappast någon som ifrågasätter. Göran Hägg kallar innehållet ”äcklig förljugenhet” i sin populärvetenskapliga och personliga *Den svenska litteraturhistorien* från 1996.⁷⁴ Att det textliga innehållet i gluntarna inte till fullo stämmer överens med den verklighet som historiker målar upp är sant. Till Wennerbergs försvar kan man dock ställa frågan hur många författare under denna tid som var sanningsenligare än Wennerberg. Som tidigare antytts är inte heller texterna så rumsrena som dagens läsare föreställer sig. I en essä över Wennerberg, författad 1853, skriver Abraham Mankell med anledning av den burleska realismen i *Gluntarne*: ”Nog är det en underlig tid, i hvilken man icke finner det mindre passande att låta fruntimmer, ja ännu i oskuldens ålder stadde barn, kasta in en blick

⁷⁴ Göran Hägg, *Den svenska litteraturhistorien*, (Stockholm 1996), s. 276.

uti förhållanden, ofta tillräckligt lättsinniga, för att komma dem att rodna på brödernas, på fädernas vägnar.”⁷⁵

Wennerberg var som tidigare antytts en socialt begåvad taktiker. Redan då gluntarna lämnade juvenalernas inre krets och sjöngs i Malla Silfverstolpes salong var med största sannolikhet Wennerberg väl medveten om vikten av att balansera innehållet för att passa den breda publiken.⁷⁶ Balansakten lyckades mycket väl och *Gluntarne* fick en förvånansvärt bred publik i juvenaler, salongsdamer, akademiledamöter och landsortssocietet. Svårigheterna att roa så många med enkla bilder ur studentlivet, torde ha varit mycket påtaglig. Av Mankells citat kan åtminstone två slutsatser dras; *Gluntarne* erbjuder ’glimtar’ ur en tillvaro som bröder och fäder bör skämmas över, och att texten, trots dess förfining, på sin tid upprörde vissa människor med dess burleska fräckhet. Syftet med detta avsnitt är att genom en närläsning av *Gluntarne* förstora upp och granska de glimtar som pekar mot den i vissa avseenden mörka verklighet i vilken 1840-talets studenter levde. Besläktat med denna diskussion är den efterföljande analysen som behandlar klass och kön i *Gluntarne*.

Genom punschromantikens filter sipprar mycket av det fylleri, den prostitution och de ekonomiska bekymmer som beskrivits i avsnittet om 1840-talets Uppsala. I sjutton av de trettio sångerna är Glunten och Magistern antingen berusade, har för avsikt att bli det genom att gå till någon krog eller avslutar sången med en skål. Alkoholen har därmed en mycket framträdande roll i verket. Avseende fylleriet är det naturligtvis lätt att skratta åt Magisterns och Gluntens upptag på krogen ”Schylla” och under den vingliga nattmarschen hem i Sanct Eriks gränd. Det är dock i viss mån grotesk-realistiska bilder vi bjuds på då brandvakten tvingas dra Magistern och Glunten upp ur dyn under ”Nattmarschen”(9), och då kassörn står och spyr under ”Impromptubalen”(26).

Inflätad i romantiskt språk och humoristisk dramatik och musik blir dock dessa episoder reducerade till komiska glimtar. Dryckesfilosofin är mycket enkel och kommer bland annat fram i ”Glunten blir Juvenal”(2): ”Derför drickom glädjens skål i friska tag!/ Då, min stackars van, får lifvet nytt behag” och i ”Vid brasan på Magistern kammare”(16): ”J, som frysen som i grafven/ Vid er flärds fyrverkerier,/ Ack!

⁷⁵ Abraham Mankell, *Sveriges tonkonst och melodiska nationaldikt*, (Stockholm 1853), s. 105.

* Matvaruhandlare.

⁷⁶ Robert Egnell, *Gluntarnas Uppsalamiljö, Gunnar Wennerbergs Gluntarne i kultursociologisk belysning*, (vt 2000), C-uppsats vid Litteraturvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet, s. 26f.

sen till blott att J haven/ Litet på er - mycket i er". Det är med andra ord ofta fråga om ett drickande i antidepressivt syfte för att stänga ute livets alla bekymmer. Vid flera tillfällen, som närmare beskrivs i analysen av Magisterns och Gluntens relation, är det alkoholen som är lösningen på depressioner, ekonomiska bekymmer, bakfylla och liknande. Det blir därför vid närmare läsning något beklämmande med denna ständiga fylla i *Gluntarne*.

Ekonomiska bekymmer är ett annat problem som framför allt tas upp i "Gluntens vigilance"(14), i vilken Glunten jagar pengar för att betala tillbaka ett lån till hökar* Liljegren. Glunten är rädd att om han inte hinner betala tillbaka lånet i tid kommer hökaren att ge honom dåligt rykte så att han aldrig får låna något mera - en katastrof för en vigilör som ju per definition lever på att hanka sig fram med hjälp av smålån. I "Gluntens reskassa"(28) räknar Glunten och Magistern ut skulden till staden alla krögare för att mycket godtyckligt återbetala dem. Kreditens omfattning blir därigenom uppenbar och det pekar med stor sannolikhet på ett större problem med mängder av studenter som levde på kredit och krögare som följaktligen inte fick in de pengar de skulle.

Det är dock en tillsynes bagatellartad episod i "Mötet i domtrappan"(20) som får oss att inse allvaret med studenternas skulder. Magistern hejdar Glunten i domtrappan och finner honom märkbart skärrad: "Åh, jag blir alltid rädd, så snart en/ Sökande karl mig träffar här". Förklaringen kommer ett antal rader ned med: "derofvan vandra/ De som »cique suum» glömt". I rummen ovanför domtrappan var med andra ord bysättningsstugan, eller häktet, för de akademiska medborgare som glömt sina skyldigheter såsom låntagare.⁷⁷

Prostitution och våldtäkter är av förklarliga skäl inte uttalade ämnen i *Gluntarne*. Däremot förekommer ett antal kvinnor ur lägre klasser, ackompanjerade av en kvinnosyn och ett tilltal som åtminstone låter läsaren ana oråd. I "Gluntens misstag"(21) förföljer de en natt vad de tror är en vacker ung kvinna. Trots att hon visar uppenbart ointresse genom att inte svara på tilltal och genom att gå därifrån med bortvänd blick, springer de efter henne "öfverallt". Vad de tänkt göra då de kommer ifatt henne förtäljer inte historien, för under en gatlykta vänder sig kvinnan om och visar sig vara Gluntens argsinta moster, fröken Hoppenrath. Misstaget skylls på att:

⁷⁷ Gunnar Wennerberg, *Gluntarne*, En samling duetter för bas baryton och bas, (1849-51), (Stockholm 1863), s. 113.

Bägge.
Fy fan!
Visst va' vi lite mosi'a
Af nektar och ambrosia.,
Och ej så lite till ända,
Då vi kunde göra så. (21)

Med kunskaperna om livet i 1840-talets Uppsala, är det lätt att göra en mycket obehaglig tolkning av Gluntens och Magisterns avsikter då de jagar kvinnan. Historien fick dock i det avseendet ett lyckligt slut, men ett antal andra episoder pekar i samma riktning. Den mest relevanta sången för detta avsnitts diskussion är ”Impromptubalen”(26), som innehåller exempel på det mesta av ”dåligheter” från den tiden. Wennerberg själv berättar att för att åstadkomma den improviserade typ av bal som beskrivs i sången, krävdes inte mer än att man träffade på en spelman och att man inväntade stängningstiden för krogkällaren. Därefter kunde ett litet sällskap hålla bal tillsammans med krogens mamseller och några utvalda flickor.⁷⁸ Balen i *Gluntarne* inleds med att ’mamsellen’ tvingas med i festligheterna. Under nattens lopp trillar ’doktor’n under bordet med ’madam Winter’, ’kassören’ står i ett hörn och spyr, ’Lotta’ tappar kjolen, och ’köksan’ ’svettas, hickar högt och ropar: nå’. Magistern utbrister som avslutning och som kommentar till kassörens spyor: ”Ja, sic transit gloria mundi*/ Knappast född blir glädjen lagd på bår”. Denna fest har nog även enligt de mest inbitna punschromantikerna gått överstyr och torde ha varit det som främst upprörde Mankell under Wennerbergs samtid.

Klass och kön i *Gluntarne*

Det som i denna rubriks avseende är mest påtagligt i *Gluntarne* är hur sällan kvinnor och folk ur lägre klasser förekommer annat än som kroginventarier. Detta avsnitt studerar hur dessa människor framställs i de få episoder där de trots allt syns till. Som ovan nämnts beskriver Lönnroth 1800-talets syn på kvinnan som antingen idealistisk dyrkan eller förakt.⁷⁹ I *Gluntarne* förekommer båda sorter. Ouppnåeliga kvinnliga drömbilder kallas ”tindrande stjärna” och utsätts för serenaduppvaktningar, och skrämmande inackorderingstanter, ”Gluntens moster” och diverse krogmamseller ut-

⁷⁸ Ibid., s. 94.

* ”Så förgår all världens härlighet”.

⁷⁹ Lönnroth, 1978, s. 207.

sätts för förakt. I denna analys utökas detta till en skala som omfattar hög dyrkan (i denna analys kallad förälskelse), låg dyrkan (åtra) och slutligen förakt.

Det är uppenbart att de fina damer som Magistern och Glunten dyrkar på avstånd, avnjuter studenternas avståndsförälskelser. Ett exempel på det är för Magisterns del ”Magisterns flamma”(17), i vilken han berättar om en förlorad kärlek. Detta är det enda exemplet på allvarlig kärlek i *Gluntarne*. Magistern har uppenbart blivit mycket sårad, då han inte ens vill sjunga om henne. För Gluntens del är det en betydligt mer komisk episod som kommer fram i hans motsvarighet: ”Gluntens flamma”(18). Dessa kvinnor står för något oantastbart och ouppnåeligt. Signifikativt för de båda vännernas förälskelser är, att de är obesvarade och misslyckade. Detta skapar en stor distans till det motsatta könet. Glunten och Magistern skulle aldrig drömma om att närma sig dessa kvinnor mer än att stå under deras balkonger och sjunga serenader. Denna distans framstår som något oväntad i Wennerbergs diktning då han ju regelbundet umgicks kring Malla Silfverstolpe, där många kvinnor rörde sig. Som nämnts beskriver dock Ingrid Holmquist även denna miljö som klart mansdominerad.⁸⁰ Det är möjligt att Wennerberg helt enkelt anpassade sig till tidens norm och skrev om kärlek och kvinnor på det sätt som samtiden förväntade sig.

De lägre klassernas damer utsätts dock för en betydligt råare form av uppvaktning i det som i denna analys kallas låg dyrkan eller åtra. Det finns många exempel på denna form av åtra i *Gluntarne*. I ”Harpospelet på Schylla”(7), har ’presten’ och ’garfvarn’ grabbat tag i harpspelerskan ’Marianne’. I detta fall uppmanas de dock av Magistern och Glunten att släppa kvinnan då ”hon är nog beredd er förutan minsann”. Den tidigare beskrivna ”Gluntens misstag”(21), i vilken de båda vännerna, med okänt syfte, jagar en kvinna är ett annat exempel.

I ”Examens-sexa på Eklundshof”(25), ser festsällskapet uppapperskan Lotta på värdshusets balkong. Perspektivet från gräsmattan därunder tillåter vännerna en olämplig vy och de vrålar: ”Skål för dina strumpor, Lotta!” Väl medveten om det olämpliga i tjuvkikandet frågar Glunten om hon blev arg. ”Nej, gud bevars!” blir Magisterns svar. Wennerberg beskriver i inledningen till 1882 års utgåva att denna uppapperska på Eklundshof var expert på att ”hålla de påträngande vitmössorna på avstånd”. Då detta inte lyckades med hjälp av de hotfulla blixterna ur hennes ögon, eller

⁸⁰ Ingrid Holmquist, *Salongens värld Om text ock kon i romantikens salongskultur*, (Stockholm 2000), s. 151f.

de bitande orden ur hennes mun ”använde hon med kraft och skicklighet sina händer, som mer än en gång framkallade en ensidig rodnad på någon bråkig students anlete.”⁸¹ Episoden i sången och Wennerbergs förklaring pekar med tydlighet mot den attityd som präglade studenternas samvaro med stadens kvinnor.

Det är en uppenbar objektifiering av kvinnorna i *Gluntarne* och en samvaro baserad på intellektuellare grunder tycks varken försökt eller önskad av Glunten eller Magistern. De lägre klassernas kvinnor utsätts för Magisterns och Gluntens åtrå så länge de har kvar sin ungdomliga skönhet. Denna låga dyrkan tangerar givetvis det rena föraktet, som tycks vara riktat mot de kvinnor som av ålder eller annan anledning saknar den ungdomliga skönheten. Gluntens moster är en av dem som får smaka på studenternas förakt. I ”Gluntens Moster”(11) låter det: ”Ytterst respektabel, det är visst och sannt,/ Men en riktig furia, betraktad såsom Tant”.

Signifikativt för kvinnosynen i *Gluntarne* är även den oerhört korta distansen mellan åtrå och förakt. Ett mycket tydligt exempel på det är den tidigare nämnda ”Magisterns misslyckade Serenad”(12), i vilken magistern inleder med dyrkande serenadsång på patetiskt manér. Då den dyrkade kvinnan inte vaknar övergår känslorna mycket snabbt i förakt. ”Ja det var da sjelfva fan till flicka, som ej vaknar, fastän tvenne basar sjunga, allt/ hvad struparne förmå!/ Och att vid ett sådant manquement å hennes sida, all uppmärksamhet å vår är slut,/ det kan hon väl förstå! [---] Det sista band av ömhet briste.../ Sjusofverska - vet hut!”(12).

Nära besläktat med kvinnosynen är synen på de lägre klasserna i allmänhet. Som nämnts förekommer de närmast som krogkulisser och som exempel på dålig smak. Glunten och Magistern har ett mycket tydligt förakt för stadens borgare som framförallt kommer fram i deras vardagliga jargong. Benämningen på stadens hantverkare är brackor. Wennerbergs menar att denna benämning kom från studenterna i Uppsala, och därifrån spreds det över hela landet och kom att beteckna borgare i allmänhet. I ”På Flustret en söndagseftermiddag under röt månaden”(15), nämns ”brackor i hatt”. Detta skall ha varit ett mycket tydligt söndagstecken. Hantverkarnas bodbetjänter och yngre handlande kallades ”knoddar”. I ”Harpospelet på Schylla”(7), går en ruta sönder och Glunten vrålar genast: ”Det var en knodd. Kasta ut’en!/ Hör den kanaljen vill pruta –”.

⁸¹Wennerberg, (1963), s. 114.

Krögarnas kypare och pigor får även de smaka på Magisterns och Gluntens förakt. I den redan nämnda ”På Flustret”, beställs sodavatten med orden: ”Pigor, hit med en så,/ Ämbar och skopor for två!” I ”Examens-sexa på Eklundshof” säger de åt kyparen att ”Buga dig djupt din sjutusan! - Glunten har ta't kameraln”. Då kyparen föreslår bakelser, undrar de endast: ”Är du tokig eller...”. Sedan viftar Magistern bort honom med ”gå!” Ytterligare exempel på deras nedlåtande jargong finns i ”Efter kameraexamen”, där de liknar praktiska livets män vid stockar, och i ”Glunten på föreläsning”, i vilken han förklarar sig ”skämmas som en bonde”.

Föraktet mot stadens lägre klasser kommer emellertid inte bara fram i huvudkaraktärernas jargong. I ”Hemmarsch från Eklundshof med en bondspelman”(22), möter de ett antal bönder med en vagn. Genom hot om att slå dem ”sönder och samman” kräver de att bönderna skall flytta sig ur vägen. Slagsmål bryter ut och de lyckas få bönderna på flykt och välter deras vagn. I ”Nattmarschen i Sanct Eriks gränd”(9), lovar de brandvakten en rejäl sup om han skulle hjälpa dem upp ur rännstens djup. Han blir självfallet lurad med motiveringen ”Du är lycklig ändå, ty du vet hvart det bär; Du har stadgade, sansade ben”.

Detta var ett antal exempel på hur Glunten och Magistern ser ned på stadens borgare och bönder. Dessa visar på en tydlig ”vi och dom” -stämning, som ännu efter millennieskiftet lever kvar i Uppsala.

Förhållandet mellan Magistern och Glunten

Gluntarna har två huvudkaraktärer i Glunten och Magistern. Sångcykelns övriga gestalter finns bara med som inventarier kring huvudkaraktärerna. I och med att gluntarna är dramatiskt utformade, innehåller sångerna mycket dialog mellan Glunten och Magistern. Läsaren lär på så sätt känna deras karaktär, deras tankar och drömmar. Som redan avhandlats är Glunten och Magistern inte helt jämlika. Magistern är den lite äldre läromästaren som tagit Glunten under sina vingar, vilket ger upphov till en speciell typ av vänskap. Avsikten med detta avsnitt är att analysera dessa huvudkaraktärers vänskap lite närmare och att påvisa spänningen mellan karaktärerna. Min hypotes är att vänskapen inte är riktigt jämbördig och att detta är en av anledningarna till det plötsliga och kraftfulla avståndstagandet i ”Anklagelsen”(23).

För att uppnå en struktur i analysen, har jag valt att dela in deras vänskapsförhållande i tre olika typfall som förekommer i *Gluntarne*. Kategori ett behandlar de

tillfällen då Glunten är deprimerad och med Magistern hjälp åter lyfts upp i ljuset. Kategori två behandlar de fall då Magistern bidrar med praktisk hjälp och livserfarenhet för att reda ut svåra livssituationer för Glunten. Denna kategori tangerar naturligtvis den första något. Den sista kategorin behandlar de tillfällen då Magistern medvetet eller omedvetet drar ner Glunten i "fördärvet". Svårigheterna med dessa kategorier är att de överlappar varandra kraftigt och att det ofta beror på läsarens egen inställning till studentlivet om det kan sägas att Magistern förleder eller hjälper Glunten vid dessa tillfällen.

Glunten är deprimerad och lyfts av Magistern upp i ljuset

Det "glada studentlivet" är något som Glunten och Magistern njuter av i fulla drag. Till och från, då studierna går dåligt, då hösten är kall, eller då studentdepression och suget efter att komma vidare i livet gnager i bakhuvudet, drabbas emellertid vännerna av den nedstämdhet som är vanlig inom studentvärlden. Glunten som inte, liksom Magistern, har intentionen att stanna i Uppsala för evigt, längtar ibland efter sin examen och lider därför extra mycket. Magistern har emellertid varit med tillräckligt länge för att veta hur åkomman skall botas, precis som han själv några år tidigare blivit botad. I "Glunten blir Juvenal"(2) är Glunten mycket deprimerad: "Ack jag är så led vid att lefva i denna förpestade världen, der allting går emot,/ Och snart vet jag ej hvad som återstår mer, som kan skänka mig lindring och bot." Magistern känner igen symptomen och försöker halvhjärtat hjälpa Glunten att se på livet från den positiva sidan. Ingenting tycks dock hjälpa den deprimerade kamraten. Slutligen utbrister Magistern: "I en casus så fatal! Återstår ej annat val - Kära Bror, blif Juvenal!" Glunten lockas inte av detta förslag med motiveringen att: "Bleknad ros blir ej mer röd,/ Och för mig är glädjen död." Magistern tröttnar nu på klagandet och förklarar mycket tydligt vilken glad tillvaro en juvenal lever i:

Nej! som solen går han nyfödd upp hvar dag
Och när stjernor tindra står han i vårt lag,
Ler och ropar: "Gossar, jag är er korag!
Hvar J er församlen, der är också jag."
Derför drickom glädjens skål i friska tag!
Då min stackars vän, får lifvet nytt behag,
Sorg och nöd läggs ned i glömskans sarkofag
Och oss vinka fröjder utaf tusen slag.(2)

Detta avgör saken och Glunten bestämmer sig för att ansluta sig till juvenalernas glada skara. Tillsammans brister de båda ut i en lovsång till vinguden.

De senast citerade partierna är viktiga inte bara för att de är exempel på hur Magistern lyckas omvända Glunten från de deprimerades skara till juvenalernas, utan framförallt därför att det är första gången vi får ta del av Magisterns glada men tämligen självdestruktiva livsfilosofi. Att i glada vänners lag supa ångesten under bordet med hjälp av glädjens gud, som ligger nära till hands att tolka som en skål med punsch, är förmodligen inte ens vad dåtidens läkare skulle ha föreskrivit mot ångest.

”Huru Gluntens svårmod, på Äplet, skingras av Magisterns Vårfantasier”(13), bjuder på nästa exempel och Glunten får själv illustrera sina känslor: ”Bror, jag är ledsen vid lifvet, just jag,! Ledsen vid bråket och flärden;/ Ingenting finnes, som är mig i lag,/ Jag ta’r farväl utaf verlden./ Ja.. jag vill dö,/ Bäddas i snö,/ Glömma hur bittert jag lider.” Magistern tar inte Gluntens drastiska beskrivning av den vanligt förekommande studentångesten på särskilt stort allvar utan förklarar bara att: ”Än komma gyllene tider.” Sedan fortsätter han med följande lovsång till våren:

Magistern
Snart kommer våren. Re’n vindarnes troppar Sjungande gå öfver stad, över land.
Båda.
Isarna brista och böljan hon hoppar,
Lekfull och fri mot sin älskade strand
Magistern.
Då blir grönt i hvarendaste dal...
Glunten
Lärkan drillar och göken han gal...
Båda
På hvar tuva ställs nu till en bal,
Rätt gentil för en sådan lokal. (13)

Glunten glömmer snabbt bort sina bekymmer, stämmer in i sången och tar sig en sup tillsammans med Magistern. En sista melankolisk suck rinner ur Glunten då han kommer på att det är så förskräckligt långt till maj, men supen och beskrivningen av våren ligger ”Just som en balsam kring såren”.

Praktisk hjälp

Som sångar- och dryckesbroder är Magistern säkert en tillgång, men det är när livserfarenhet behövs som han kan hjälpa Glunten som allra mest. I ”Gluntens vigilance”(14), har Glunten ekonomiska bekymmer och måste betala tillbaka en skuld. Han beskriver sitt problem för Magistern som lovar att ge Glunten råd om han i sin tur svär på att lyda detta. Rådet är klokt om än smärtsamt, och Glunten ångrar bittert att han

svor. Han tvingas nämligen ta på sig fina kläder och besöka sin fruktade moster, fröken Hoppenrath.

I ”Dagen derpå”(10) är Glunten efter en hård natt fullständigt fördärvad av ångest och bakfylla. Magistern är dock mycket nöjd över nattens festligheter och frågar Glunten om han inte kan instämna. Gluntens svar blir:

Nej, min magister,
Dagen var bister,
Jag är förderfvad från topp och till tå.
Hör, hur jag låter,
Se, hur jag gråter,
Ack, om jag hållit mig hemma ändå! (10)

Magistern tror givetvis att denna ångest beror på bakfyllans fruktade kraft och utbrister: ”Ah, hvad gör det, bara själen är nöjd?” Glunten svarar emellertid: ”Ja, men just detta/ Fattas med rätta/ Och utav ånger marteras jag svårt”.

Studentångesten drabbar Glunten som den har drabbat studenter genom alla tider just dagar som denna. Den erfarna Magistern har dock en lika enkel som genial medicin även mot denna själsliga åkomma: ”Du blott behöfver/ Primo: en sill och secundo: en sup;/ Se’n skall du dricka/ Porter och hicka/ Matlusten upp utur magens djup.” Glunten går med på förslaget med en liten reservation: ”Nå nå - concedo/ Och jag är redo/ Tåligt att lyda, ja, det är jag visst./ Aber ponera/ Kur’n skull’ fallera./ Då blir jag, fan ta mig, absolutist”. Naturligtvis fungerade kuren - åtminstone för dagen.

Ett mer tveksamt exempel återfinns i ”Gluntens reskassa”(28), i vilken det inför avfärden från Uppsala är dags för Glunten att betala sina skulder på stadens alla krogar. Magistern blir i detta fall en mycket god revisor som framför allt bidrar med känsla för takt och ton. När Glunten vill snåla med återbetalningen med motiveringen: ”Vi ä’ goda vänner.”, så protesterar Magistern högljutt med uppläxningen: ”Kors, en sådan Jöns att tala!/ Ämnar du att bli kadett?/ Ingen vän i spel... Betala!”. Glunten stämmer in: ”Mycke’ rätt!”. Magistern har levt i Uppsalas studentliv i många år och har lärt sig hur man på bästa sätt löser allehanda problem. Som mentor då Glunten hamnar i trångmål är Magistern därför ovärderlig. Problemet med denna episod är att man även kan mena att Magistern handlar i egenintresse för att behålla den goda kontakten med stadens krögare. Att sätta sprätt på hela Gluntens reskassa blir ett sätt för Magistern att höja sin egen kreditvärdighet.

Förledande

Redan vid studerandet av den första kategorin inser man att Magisterns roll som förebild och mentor inte bara skulle leda till goda resultat. Magisterns livsfilosofi är något självdestruktiv och hjälper knappast Glunten att ta sin examen. Bakfylla botas med nya fester, sång går före studier och att lämna Uppsala är väl egentligen inte nödvändigt. Desperat försöker Magistern förevisa det sång- och flärdfyllda studentlivet. Han har dock misstagit sig på Glunten som inte alls har Magisterns romantiska läggning, utan egentligen bara vill ta sin examen för att sedan ge sig av för att arbeta och skaffa familj.

I ”Glunten på föreläsning”(5), framkommer tydligt Magisterns inställning till studier. I sången har nämligen Glunten gjort ett allvarligt försök att imponera på professorn genom att sitta längst fram på en föreläsning och lyssna intresserat. Glunten somnar dock och stör föreläsningen genom att snarka mycket högljutt. I sången berättar Glunten för Magistern om denna händelse och innan Glunten hunnit berätta att han bevistat en föreläsning så utbrister Magistern: ”Ja, det var dumt!”, och menar med andra ord att det till och med var dumt att gå dit. Vidare tycker Magistern att Glunten betett sig förskräckligt ”befängt” som försökt imponera på professorn. Det hela slutar med att Glunten håller med Magistern och driver med sin egen löjlighet. I detta exempel är Magistern inte bara en utomordentligt dålig mentor, utan också en dålig vän som skämtar på Gluntens bekostnad. En viss skillnad i rang anas därmed i sången, vilket kan te sig en aning förvånande då de båda sångarbröderna normalt tycks ligga på samma nivå, åldersskillnaden till trots.

Detta var ett rent förledarexempel, men oftast är det inte riktigt så lätt. Episoden i ”Dagen derpå”(10), då Magistern botar Gluntens Bakfylla och ångest skulle lika gärna kunna inordnas i denna kategori. Det handlar ju naturligtvis om en mycket kortsiktig lösning som inte tar hänsyn till roten på Gluntens problem. Problem uppstår därför plötsligt en dag då Glunten anklagar Magistern för att vara en demon som ständigt lockar ut Glunten på dumheter var gång han försöker ta tag i sitt liv och sina studier.

I slutet av *Gluntarne* lämnar Glunten mycket riktigt Uppsala efter att han tillsammans med Magistern firat ordentligt med examenssexa och bal. De skiljs som vänner men i sista sången, ”Magisterns monolog, efter Gluntens afresa från Alsike”.

kommer ändå Magisterns bitterhet fram: ”Ack, hvad vårt lif är eländigt! [---] Nämn en sällhet, som varar beständigt!”

Diskussion om vänskapens problem

Hur ser egentligen vänskapsförhållandet mellan Magistern och Glunten ut? Är Magistern värd titeln mentor, eller bör han kallas förledare och översittare. Jag hoppas att avsnittet visat att frågan inte är riktigt så enkel som den vid första anblick kan tyckas. Några ytterligare frågor bör besvaras för att underlätta diskussionen. Vad skulle Glunten ha gjort om han inte sprungit på Magistern? Vad är syftet med studietiden? Skall det vara en tid av sång och fest, eller en tid av hårt studerande för att snabbt ta en examen och ge sig ut i arbetslivet?

Jag utgår i denna analys ifrån att en medelväg är den lämpligaste lösningen. Med detta som utgångspunkt är Magisterns studie- och livsfilosofi underkänd, då han valt att föreviga studentlivet. Glunten, som tog tio år på sig att ta sin kameralexamen, kan möjligen hävda att det är Magisterns fel att det tog så lång tid. Magistern skulle i så fall klart ses som en förledare, med det själviska syftet att finna eller skapa en tvillingsjäl. Detta vore dock att gå för långt.

Under tio års tid har de båda vännerna umgåtts. Vänskapen har på många sätt varit jämlik och genuin. Trots att Magistern har en viss mentorsroll, är det lika ofta Glunten som fattar beslut om vart de skall gå och vad de skall göra. Man skall heller inte glömma bort att det var Glunten som tog initiativet till vänskapen genom att bjuda Magistern på ett glas efter körsången en mörk höstkväll 1837. Det fel Magistern trots allt gör, är att han i sin glädje och iver över att ha trott sig finna en tvillingsjäl, inte läser av Gluntens avsikter och känslor med tillräcklig självrannsakan. Oavsiktligt förledande och en ond cirkel för Glunten blir resultatet.

Då Glunten innerst inne vill ta sin examen och skaffa ”ett eget bo” och ”en hälft så öm”, är inte återställaren rätt svar på bakfylla och ångest. Den ofrånkomliga anklagelsen blir en chock för Magistern, som tar onödigt illa vid sig. Vänskapens styrka visar sig dock genom att de rider ut denna storm. Deras vänskap, möjligen i än mer jämlik form, består därför tills vidare.

Gluntarnas kronologi

Då Wennerberg skrev sin uttömmande inledning till 1882 års utgåva av *Gluntarne*, försökte han sig på en datering av gluntarna Drygt 30 år hade dock passerat och Wennerberg reserverade sig på följande sätt: ”Såvitt ett ännu befintligt, gammalt manuskript ej vilseleder, var den kronologiska ordningen[...].”⁸² Den kronologi och datering Wennerberg gör, är dock i många detaljer felaktig enligt de forskare som granskat den. Mycket möda har därför genom åren lagts ned på att på olika sätt korrigera den. ”Dessa försök har knappast varit framgångsrika”, skriver Sven G. Svenson samtidigt som han påpekar att ett relativt stort antal successivt tillkomna manuskript finns bevarade. Han menar därför att en relativt säker datering numera kan göras på rent textmässiga grunder.⁸³

Detta avsnitt om gluntarnas tillkomst är en dels en jämförelse mellan Wennerbergs och tidigare forskares dateringar, dels en argumentation för mina egna. I bilaga 2 finns en jämförelse i tabellformat, vilken jag hoppas skall underlätta läsningen. Syftet med avsnittet är att försöka bringa ordning och visa på svagheter eller ren spekulation i den tidigare forskningen. För att begränsa diskussionen något har jag ignorerat de minsta skillnaderna till förmån för de större och mer iögonfallande. Om en glunt är placerad som nummer sju eller åtta i den kronologiska ordningen är i de flesta fall mindre intressant än en glunt som av olika författare förlagts till olika år eller bostadsorter. Detta innebär att jag främst fokuserar analysen på ”Upsala är bäst”(3), ”Gluntens vigilance”(14), ”På Flustret en söndagseftermiddag under röt månaden”(15), ”Magisterns monolog efter Gluntens afresa från Alsike”(30), ”Gluntens misstag”(21), samt de sista sju gluntarna, samtliga skrivna efter flytten till Skara.

Vad jag framförallt tillför tidigare studier är en sångindelning på biografiska grunder. Jag utgår från några viktiga händelser i Wennerbergs liv under skapelseprocessen av *Gluntarne*; Uppsalatiden, flytten till Lidköping, beslut om publicering och slutligen flytten till Skara. Jag, precis som Svenson före mig, närläser även de textmanuskript som finns bevarade och även i detta hänseende har jag drivit forskningen framåt genom sammanförandet av två manuskript bevarade på Uppsala universitetsbibliotek respektive Kungliga biblioteket. Detta leder till viss nyordning, men även till

⁸² Wennerberg 1963, s. 60.

⁸³ Svenson, (1986), s. 108.

upplösning av vad forskare före mig tagit för givet. Låt oss dock först se på de källor som glunftforskningen baseras på.

Gluntmanuskript - En redogörelse för källäget

De äldsta manuskripten är ett antal lösa blad med texter till några av de första gluntarna, samt ett manuskript som omfattar elva gluntar. Dessa tillhör det så kallade Odensviholmsförvärvet (439 G: 1) och finns bevarat på Uppsala universitetsbibliotek. Manuskriptet, som innehåller mycket prydliga renskrifter av gluntar numrerade 1-9 och 11-12, är med stor sannolikhet från tiden för Wennerbergs avresa från Uppsala i slutet av 1848.⁸⁴ Vad denna datering grundar sig på är att de sånger som finns med i manuskriptet i vissa fall är omnämnda i brev från Wennerberg. Den i ovanstående manuskript saknade nummer 10 "Nattmarschen i Sanct Eriks gränd" finns på Musikhistoriska riksmuseet.

På UUB finns även ett handskrivet musikmanuskript (hskr. vok. mus. 116) till tjugotvå gluntar, jämte ett handskrivet texthäfte. Manuskriptet har uppenbarligen tillkommit efter att Wennerberg bestämt sig för att låta publicera sina gluntar, eftersom han har försökt ordna sångerna efter längd och innehåll i olika grupper lämpliga för publicering. Ordningen på gluntarna till manuskriptet finns i bilaga 1. Till detta manuskript har flera av de tidigare gluntarnas texter och rubriker omarbetats. Bland annat har verkliga personnamn bytts till fingerade namn. Manuskriptet tillkom någon gång efter april 1849 då Wennerberg skriver i ett brev att han sedan ankomsten till Lidköping skrivit åtta nya gluntar, och före oktober månad, då det första häftet sändes till tryckning, med ny numrering.

Det kanske viktigaste manuskriptet är en kladdbok (V 105 a) innehållande texter och kasserade textfragment av åtta gluntar som också förvaras på UUB. Svenson menar att Wennerberg började använda kladdboken efter flyttningen till Skara hösten 1849,⁸⁵ men det bör påpekas att två av gluntarna i boken även finns med i det ovan nämnda manuskriptet från sommaren 1849. Svenson har därmed begått ett mindre misstag i dateringen av denna kladdbok, vilket också fått konsekvenser för dateringen av gluntarna. Kladdboken ger oss inte bara en idé om i vilken ordning de sista gluntarna tillkom, utan även om Wennerbergs metod i skrivandet.

⁸⁴ Ibid, s. 412.

⁸⁵ Ibid.

Av de många kasserade textfragmenten kan vi dra slutsatsen att Wennerberg provade sig fram i skrivandet. Att dessa fragment kommer i blandad ordning tyder även på att Wennerberg arbetade med flera gluntar samtidigt under denna period. Slutligen finns ett antal fragmentariska textmanuskript bevarade på Kungliga biblioteket (Nordensvans autografsamling, Vs 150). Svenson påpekar att dessa synes vara lösrivna blad ur ovan nyfunna kladdbok.⁸⁶ Genom noggranna studier av pappersstruktur och rivningsmönster på pappernas kanter kan jag med hundraprocentig säkerhet bekräfta att det inte bara är lösrivna blad ur kladdboken, men att det även rör sig om sidorna 15-16 samt övre tredjedelen av sidorna 11-12. Detta får naturligtvis konsekvenser för dateringen av de gluntar som återfinns på dessa sidor.

”Urgluntar” och Uppsalagluntar

Juvenalkörens sammanbrott var ett faktum och gluntarnas speciella form fastlagd i och med att tenoren ”Pylen” Stenberg lämnade Uppsala 1847. Redan vid tenoren Daniel Hwassers avresa 1846 hade dock en duett komponerats. Denna ”urglunt” kallades ”Sextettens upplösning” och handlar om Juvenalkörens upplösning. Sången finns dock inte med i den tryckta utgåvan av *Gluntarne*. Efter Pylens examen skrevs ännu en urlunt som även till innehållet liknade de övriga gluntarna. ”Presentationen för Miltopé” är i ett manuskript numrerad med siffran tre och anses vara en av Wennerberg bortgallrad glunt.⁸⁷ Att det är en urlunt försöker Einar Malm bevisa genom ett tidigt textmanuskript i vilket slutraden ändrats från ”Mina kamrater och herr Miltopé” till ”Glunten Uplandus - och Juvenalerna en Corps”.⁸⁸ Miltopé var Beronius smeknamn i juvenalkretsen innan han fick namnet Glunten.

”Bror, jag är ledsen vid lifvet, just jag” var för Wennerberg ett gammalt musikaliskt misslyckande som i originaltappningen sjöngs och spelades på en mängd instrument av medlemmarna i juvenalkören. Svårigheten att sjunga och samtidigt spela exempelvis fiol är bekant för samtliga som försökt. I duettform, med nya titeln ”Huru Gluntens svårmod, på Äplet, skingras av Magisterns Vårfantasier”(13), gjorde den sig betydligt bättre, och kan därför kallas den första ”äkta” glunten. Sången färdigställdes till den tryckta versionen någon gång under hösten 1847. Under denna höst tillkom ytterligare tre gluntar: ”Glunten blir Juvenal”(2), ”Mötet i Domtrappan”(20), och

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Malm, s. 80ff. Svenson, (1986), s. 108.

⁸⁸ Malm, s. 85.

”Huruledes Månen intresserar sig för Glunten och Magistern”(8). Dessa första fyra har alla karaktären av interna juvenalsånger.

1848 fortsatte gluntdiktningen med ökad intensitet. Wennerberg själv hävdar att 13 sånger komponerades detta år. Bertil Almqvist får det till 11, Gunnar Jeanson till 10 och Svenson till bara 8 gluntar. Under året bestämde sig Wennerberg för att söka ett lektorat i Skara, och sorgen i det faktum att avskedet från Uppsala närmade sig, öppnade en ny dimension i författarskapet. I sin inledning till 1882 års utgåva av *Gluntarne* beskriver Wennerberg en utveckling i komponerandet från ren underhållning vid juvenalsammankomster, till en ambition att ”skildra det upsaliensiska studentlivet i all dess härlighet”. Det var för Wennerberg ett oroligt år och avskedets vemod färgade av sig på komponerandet. Nykompositionerna ändrade karaktär något och förutom sånger med juvenalkaraktär tillkom även ett par lyriska stycken.

Att de sju ovan nämnda gluntarna är komponerade under 1848 har samtliga tidigare forskare kommit fram till - men sedan går åsikterna isär. Alla utom Svenson placerar även ”Upsala är bäst”(3), ”På Flustret en söndagseftermiddag”(15) och ”Gluntens vigilance”(14), till detta års produktion. Med hjälp av en kladdbok (V 105 a), som Svenson anser vara från Skaratiden, daterar han ”Upsala är bäst” till hösten 1849. Svenson tycks dock ha missat att sången även finns med i manuskriptet från sommaren 1849, vilket innebär att kladdboken användes redan under sommaren. Att de finns med i det äldre manuskriptet omöjliggör naturligtvis en senare datering än sommaren 1849. ”Upsala är bäst” finns med i båda manuskripten och är relativt lättdaterad. Sången är det första textutkastet i kladdboken och nummer två av de renskrivna texterna. Jag daterar därför denna glunt till sommaren 1849.

”På Flustret” och ”Vigilancen” dateras även de av Svenson till 1849. Dessa dateringar saknar emellertid säkra hållpunkter. På tematiska grunder, då ”På Flustret” passar utmärkt in i 1848 års juvenaliska Uppsalaproduktion, talar tills vidare allt för att de är skapade under hösten 1848. ”Gluntens vigilance” innehåller även textliga ledtrådar. Två textändringar från gamla manuskript, från ”hökar Liljefors” till ”hökar Liljegren” och från ”Fröknarna Lingen” till ”din moster”, tyder på att den skrevs innan tanken på publikation utvecklats. Detta ökar sannolikheten för att ”Gluntens vigilance” tillhör 1848 års produktion.

Svenson daterar, till skillnad från de övriga, ”Magisterns monolog, efter Gluntens afresa från Alsike”(30) till 1848 års tidiga produktion. Sången finns med i det så kallade Odensviholmsmanuskriptet. (439 G:1) som anses vara från slutet av 1848, och

bör därför mycket riktigt vara från detta år.⁸⁹ Ämnet och den melankoliska stämningen passar dock inte alls in i den tidiga produktionen från detta år, utan mitt förslag är att den skrevs under slutet av året, i samband med Wennerbergs avresa från Uppsala. Vad som talar för detta är att sången ursprungligen hette ”Gluntens sorg over vänskapens förgänglighet”. I verkligheten var det ju mycket riktigt Beronius (Glunten) och inte Wennerberg som blev lämnad kvar i Uppsala, och detta skedde först under slutet av 1848. Att sången fått byta namn beror på det vid tanken på publicering tillkomna kravet att sångerna skulle passa in i ramberättelsen. Att de övriga forskarna och framför allt Wennerberg själv daterat sången så sent kan bero på att de åsyftar den slutgiltiga versionen, som bör ha fått sin titel under våren 1849.

Flytt till Lidköping

Redan i oktober 1848 hade Wennerberg utnämnts till lektor i Skara, men beslutet överklagades och det dröjde mer än ett halvår innan kungen slutgiltigt avgjorde ärendet. Från mitten eller slutet av december 1848, tillbringade Wennerberg med nervös väntan i föräldrahemmet i Lidköping. Uppbrottet från studentvärlden hade tagit hårt på honom och han skriver under denna tid mängder av brev till vännerna i Uppsala. Kort före avresan hade gluntarna för första gången uppförts utanför juvenalkretsen, nämligen i Malla Silfverstolpes salong. Från Silfverstolpes dagbok vet vi att det var åtta gluntar som sjöngs och att de blev enormt uppskattade.⁹⁰ Wennerberg hyllades som ett geni vid avresan från Uppsala och saknaden efter den korta storhetstiden spädde ytterligare på hans melankoli. Sinnesstämningen var därmed idealisk för uppsalanostalg och fortsatt skapande av gluntar.

Tack vare de många breven är 1849 års tidiga produktion lätt att datera. Wennerberg var mycket produktiv under denna var och skrev redan den 30 mars i ett brev till Josephson, att åtta nya gluntar var fabricerade sedan hemkomsten till Lidköping.⁹¹ Tillsammans med de tio, enligt brevet, ”redan kända” gluntarna blir summan 18 sånger, som skall ha varit färdiga före 30 mars. Antalet stämmer väl överens med flera forskares dateringar, inklusive min egen, men hur många som skrevs vilket år tycks vara en olöslig ekvation. Hur man än räknar går det ej ihop och en rent spekulativ förklaring kan vara att några av de under 1848 komponerade gluntarna aldrig framfördes

⁸⁹ Odensviholmsförviirvet, okatalogiserat manuskript 439 G: 1. Bevarat i Uppsala universitetsbibliotek.

⁹⁰ Taube I 1913, s. 196f.

⁹¹ Taube I 1913, s. 242.

offentligt, och därför inte är medräknade i Wennerbergs brev som tillhörande de tio ”redan kända” gluntarna.

Sommaren 1849 var dock med säkerhet 22 gluntar färdiga.⁹² Detta vet vi tack vare manuskriptet (vokalmusik i handskrift 116:1-5 och 116a). Från mars till skapandet av detta manuskript är därmed ytterligare minst fyra gluntar skrivna. Manuskriptet som anses vara från sommaren 1849 innehåller även titeln på ”Glunten på Föreläsning”(5), som nedan diskuteras närmare. Sången finns med i Wennerbergs kladdbok som bokens fjärde färdiga text, efter de andra i manuskript 116:1-5 och kladdboken överlappande gluntarna ”Upsala är bäst”(3) och ”Hemmarsch från Eklundshof med en bondspelman”(22), och även ”Anklagelsen”(23). Dessa bör därmed också vara skapade under denna period - sommaren 1849.

Beslut om publicering

Redan vid årsskiftet 1848-49 etablerade Wennerberg kontakt med sin blivande förläggare Abraham Hirsch.⁹³ Påtryckningar om publiceringar hade utövats på Wennerberg från många håll under en längre tid och i mars 1849 tycks han definitivt ha kapitulert. I ett brev till vännen Jacob Axel Josephson skriver Wennerberg att han ”numer” inte har något emot att ”så småningom” utge gluntarna i tryck. Detta är en mycket viktig händelse i skapelseprocessen av gluntarna.

Skillnaden mellan salongsunderhållning för den innersta vänskapskretsen, och ett i tryck utgivet verk, är mycket stor och torde därför ha påverkat diktandet avsevärt. Kanske är den snabba produktionstakten under 1849 ett av resultaten av publiceringsbeslutet. Ett annat resultat kan vara att flera av sångerna från denna tid är relativt allmängiltiga studentlivsskildringar. Serenadsjungning i ”Magisterns misslyckade Serenad”(12), bal i ”Impromptu-balen”(26), mindre gentlemannamässigt kurtiserande av en dam i ”Gluntens misstag”(21), och slutligen fylla och slagsmål med bönder i ”Hemmarsch från Eklundshof med en bondspelman”(22).

Det ovan nämnda manuskriptet, innehållande 22 färdiga gluntar, pekar på två viktiga skillnader i Wennerbergs förhållningssätt gentemot gluntarna. Dels är en mängd personnamn ändrade till titlar eller påhittade namnalternativ, och dels visar försöket att skapa en ny sångordning att tanken på verket som helhet uppstått. Viljan

⁹² Manuskript: vokalmusik i handskrift 116.1-5 och 116 a. (Se bilaga 2). Bevarat i Uppsala universitetsbibliotek.

⁹³ Svenson, (1986), s. 111.

att skydda personer som i tidiga manuskript är ovan nämnda märks även i ett brev till Beronius från den 28 februari. I detta ber han vännen att andra alla personnamn till obekanta, likgiltiga namn vid sjungandet av ”Harpospelet på Schylla”.⁹⁴

Funderingarna kring hur gluntarna skulle se ut vid publicering ledde troligtvis till att Wennerberg någon gång under denna sommar fick idén att sångerna skulle ingå i en ramberättelse. Vid ögonblicket för denna idé insåg han förmodligen också att de sista oskrivna sångerna därmed måste användas till att göra ramberättelsen begriplig. För att passa in var även de tidigare komponerade sångerna tvungna att genomgå en viss revidering. I det ovan nämnda manuskriptet heter t.ex. glunt nummer 30 fortfarande ”Gluntens sorg öfver vänskapens förgänglighet” och inte ”Magisterns monolog, efter Gluntens afresa från Alsike”.

Ramberättelsen innehöll redan en bra början och en mängd glimtar ur studentlivet. Det som behövdes för att fullborda berättelsen var ett slut på ”det tioåriga kalaset”. Redan av titlarna på de sju sista sångerna förstår man att ett slut på sångcykeln var skapat. Den enda sången av de sista sju som inte passar in i slutet är ”Gluntens Moster” (11). Varför skrevs denna sång nu och i vilket syfte? Mostern eller fröken Hoppenrath förekommer i den slutgiltiga utgåvan i fem gluntar, men enligt Svenson skulle ”Gluntens Moster” vara den näst sista glunten, komponerad först 1850. Min tanke är att den fick bli det sista kugghjulet som fick alla hjulen i ramberättelsen att snurra.

”Gluntens vigilance”(14), som enligt mina dateringar skulle kunna vara den först skrivna sången där mostern förekommer, visar sig vid närmare studier av manuskriptet från sommaren 1949 innehålla texten ”Till fröknarna Lingen”, istället för ”Jo! just till din moster”. Mostern är med andra ord i detta fall en sent tillkommen ändring och mosterns inträde i glunthistorien måste sökas på annat håll. ”Efter Kameralexamen”(24) och ”Gluntens reskassa”(28) är båda från samma tid som ”Gluntens moster”(11) och att mostern förekommer även i dessa sånger är därför inte lika överraskande. Då återstår återigen bara ”Gluntens misstag”(21), som på många sätt är ett mysterium inom gluntforskningen. Bortglömd i Wennerbergs egen kronologi har dess tillkomsttid varit ett livligt debattämne bland gluntentusiaster.

Enligt mitt resonemang i avsnittet om ”Gluntens Misstag”, skrevs denna under sommaren 1849, och innebar därmed mosterns inträde i glunthistorien. Den jagade

⁹⁴ Taube 1 1913, s. 206.

mostern är dock ett mycket underligt inträde för en ny rollfigur i gluntarna och jag tvivlade därför länge på att denna glunt skulle vara komponerad före ”Gluntens Moster”, som ju inte skrevs förrän 1850. I september 1849 lämnade emellertid Wennerberg föräldrahemmet i Lidköping för att tillträda lektoratet i Skara. Han flyttade in som inackorderad hos mamsell Betty Ekström, en moster till hans vän Adrian Thengborg. Denna mamsell var enligt utsago en mycket speciell, för att inte säga svår kvinna, som anses ha fått låna många drag till Gluntens moster, fröken Hoppenrath.⁹⁵

Mamsell Ekström kan till och med väckt iden om Gluntens moster. Jag menar dock att Wennerberg redan sommaren 1849, då sången enligt senare resonemang skrevs, hade kommit på idén att ha med en bister inackorderingstant i ramberättelsen. En möjlighet är, att det var den till synes bagatellartade episoden om Gluntens misstag som hos Wennerberg kom att väcka idén om en moster. Då Wennerberg senare fick möta mamsell Ekström utvecklades karaktären och ”Gluntens Moster”(11), vilken beskriver mosterns alla egenskaper, skrevs. I vilket fall som helst så fick fröknarna Lingen i ”Gluntens vigilance”(14), ge vika till förmån för mostern, fröken Hoppenrath, och av de sex sist komponerade gluntarna förekommer hon i tre. Därmed är mostern, efter Magistern och Glunten, den mest omnämnda gestalten i *Gluntarne*.

Flytt till Skara

Flytten till Skara och tillträddandet av lektoratet innebar rimligtvis en kontrasternas höst och vinter för Wennerberg. Ungkarsliv i landsortsstaden Skara, i sällskap med Thengborgs oroliga mor och grälsjuka moster, var inte direkt vad han hade drömt om. Vantrivseln var total under dessa första år i exil, och beklagande brev till vännerna i Uppsala skrevs i allt högre takt. I december kom dock det första häftet gluntar ut i tryck och gjorde omedelbart succé. Samtidigt som Wennerberg i Uppsala och Stockholm hyllades som geni, hade han alltså slagit sig ner som lektor på landsorten. Ryktbarheten växte dock i rasande fart och i början av 1850 reste Wennerberg till Stockholm för att ta emot folkets hyllningar.

Redan vid första anhalten i Örebro började hyllningarna med våldsamt festande till Wennerbergs ära, med middagar och baler som avlöste varandra. Resan fortsatte sedan mot Stockholm och Uppsala, där festligheterna bara trappades upp. Höjdpunkten blev en enorm fest på Börssalen i Stockholm, där bland många andra, 15 juvena-

⁹⁵ Malm, s. 130.

ler, människor från operan, och en mängd spetsar inom huvudstadens ämbetsmannakår fanns närvarande. Wennerberg och Beronius tvingades till kaffet och likören sjunga igenom samtliga, då 24, färdiga gluntar. En redogörelse för festen fick stockholmarna dagen efter av Lars Johan Hierta på *Aftonbladet*.⁹⁶

Vännen John Arsenius, som var med på resan, har mycket målande skildrat den i både ord och bild.⁹⁷ Wennerberg insöp naturligtvis så mycket av hyllningarna han kunde. Han tröttnade dock mycket plötsligt och återvände till Skara för att fortsätta sitt arbete som lektor. I slutet av 1850 nådde Wennerberg sin ryktbarhets höjdpunkt, då han dels valdes in i Musikaliska akademien, dels fick ta emot det kungliga priset vid Svenska akademiens högtidsdag.⁹⁸

Ett antal gluntar återstod dock att komponera i sångcykeln och Wennerberg tog sig an avslutningen på det tioåriga kalaset. ”Gluntens sorg öfver vänskapens förgänglighet” fick genomgå några förändringar och vips hade kalaset ett perfekt slut i ”Magisterns monolog, efter Gluntens afresa till Alsike”(30). Det behövdes dock en lämplig förklaring till det plötsliga avskedet och här kommer ”Anklagelsen”(23) in. I denna påpekar Glunten med stor bitterhet att det är Magistern som är anledningen till hans försenade examen. Efter anklagelsens peripeti går det fort fram emot Gluntens examen och det tillhörande firandet därefter.

Att mer exakt datera Skaragluntarna har för tidigare forskare varit mycket svårt. Tack vare Hierta på *Aftonbladet* vet vi dock att vid tiden för resan till Stockholm i februari 1850 var 24 gluntar färdiga. Detta innebär att mellan manuskripten från sommaren 1849 och februari 1850, komponerades bara två gluntar, varav den ena är ”Glunten på föreläsning”(5), som endast hade titeln med i sommarens 1849 års manuskript. Samtliga forskare har med hjälp av manuskriptet daterat denna glunt till våren 1849. Det skulle i så fall innebära att Wennerberg skrivit glunten men inte hunnit renskriva den i manuskriptet. Diskussionen bygger naturligtvis på huruvida sången bara var påtänkt, eller redan komponerad.

Jag hävdar motsatsen. Flera tydliga ledtrådar pekar mot att sången inte var klar utan bara påtänkt. Ledtråd ett ges av att den bara finns med som fjärde färdiga sång i kladdboken från Skaratiden. Höstens produktion blev som redan nämnts mycket begränsad och Wennerberg tycks överhuvudtaget inte ha lyckats färdigställa denna glunt

⁹⁶ *Aftonbladet* 14.2.1850.

⁹⁷ Arsenius, s. 159ff.

⁹⁸ Svenson, (1986), s. 118.

under 1849. I ett brev från den 30 december 1849, som utgör den andra och mest övertygande ledtråden, uttrycker Wennerberg inför förläggaren Hirsch svårigheten att färdigställa just denna sång.⁹⁹ Jag drar därför slutsatsen att sången inte blev färdig förrän i början av 1850.

Den, under hösten 1849, långsamma kompositionstakten beror sannolikt på den nya miljö och det nya ämbete Wennerberg var tvungen att anpassa sig till. De sista sex gluntarna skrevs alltså mellan februari 1850 och april 1851 då det sista häftet gick till tryckning. Genom den bevarade kladdboken vet vi att Wennerberg under denna tid tog betydligt längre tid på sig i sitt komponerande, och Malm visar på att ”Afskedet på Flottsund”(29), fått mogna i flera repriser.¹⁰⁰ Kladdboken visar att gluntarna inte heller färdigställdes i ett organiserat pärlband. Även om Wennerberg tycks ha arbetat relativt organiserat, innehåller kladdboken utkast och textförslag till olika gluntar lite ”huller om buller”. Det är därför rimligt att tro att Wennerberg satt och arbetade med flera gluntar samtidigt, och att de färdigställdes och renskrevs då det var dags för tryckning 1851.

Kronologin för de allra sista gluntarna skiljer sig mycket författarna emellan, och den för forskarna relativt nykomna kladdboken är det enda manuskript som ger ledtrådar om den inbördes ordningen. Wennerberg, Almqvist och Jeanson håller ”Examens-sexa på Eklundshof”(25) som den allra sista kompositionen, medan Svensons placerar ”Slottsklockan”(27) på denna plats. Svenson gör detta med anledning av ett brev till Beronius daterat till den 9 april 1851, i vilket Wennerberg uttrycker sin önskan att med vännen provsjunga den nyss renskrivna ”Slottsklockan”. Som nämnts kan Wennerberg ha avslutat och renskrivit ”Slottsklockan” för att skicka den till tryckning, vilket inte behöver betyda att den inte färdigställdes tidigare. Det är även underligt att Wennerberg inte nämner för Beronius att det är den allra sista glunten, om nu så var fallet. Jag finner själv ingen anledning att frånga ordningen som gluntarna färdigställdes i Wennerbergs kladdbok. I denna framgår med all tydlighet att ”Slottsklockan”, som finns på det lösryckta bladet bevarat på Kungliga biblioteket, inte tillhör de allra sista gluntarna.

Istället är det ”Afskedet på Flottsund”(29) och ”Gluntens reskassa”(28) som tävlar om denna plats. Utkasten till dessa sånger visar att de skrivits parallellt, men det

⁹⁹ Brev från Wennerberg till A. Hirsch, (R 34:144), 30 december 1849.

¹⁰⁰ Maim, s. 156.

är med all önskvärd tydlighet som ”reskassan” är renskriven sist av de båda. Huruvida de sex gluntarna är skrivna under 1850 eller 1851 framstår tillsvidare som omöjligt att svara på och är kanske inte heller särskilt intressant. Som tidigare nämnts har dessa mognat i omgångar och kanske inte renskrivits förrän det var dags för tryckning 1851. Jag väljer därför att inte sätta en gräns mellan dessa årtal i bilagans tabell.

Mysteriet kring ”Gluntens misstag”

”Glunten som Wennerberg glömde”, heter ett kapitel i Einar Malms bidrag till gluntforskningen.¹⁰¹ Den glunt som åsyftas är ”Gluntens misstag”, som av Malm kallas ”den lättsinnigaste av gluntar.”¹⁰² Huruvida Wennerberg verkligen glömt denna glunt, eller om han medvetet utelämnat den på grund av svårigheter att datera får förbli osagt, men faktum är att denna glunt är utelämnad ur Wennerbergs inledning till 1882 års utgåva av *Gluntarne*. Många av tidigare nämnda författare har i efterhand försökt datera denna ”mysterieglunt” med hjälp av biografiskt material och jämförelser med andra gluntar.

Dateringsförsöken har lett fram till en mängd olika dateringar med drygt ett och ett halvt år mellan det tidigaste och det senaste förslaget. B. Almqvist skriver kort och gott att ”till denna tid kan man troligen också förlägga Gluntens misstag.”¹⁰³ Tiden som avses är hösten 1848, vilket var Wennerbergs sista termin i Uppsala. Jeanson däremot förlägger ”Gluntens misstag” till våren 1849.¹⁰⁴ Detta i klump med ”Glunten på föreläsning”, ”Gluntens Moster” och ”Magisterns monolog, efter Gluntens afresa från Alsike”. Anledningen är dels ämnesvalet som stämmer överens med de övriga från denna tid, dels det brev till Josephson i vilket Wennerberg meddelar att åtta nya gluntar är tillkomna i Lidköping. (Efter de tio första komponerade i Uppsala.)

Malm som behandlar just detta ämne i ett längre avsnitt, inleder sin argumentation med en hänvisning till en annons i *Correspondenten, Tidning för politik och litteratur*, från den 30e september 1848. Annonsen gällde en konsert arrangerad av Flustrets dåvarande ägare, konditor Norberg. Annonsen nämner inte bara Norberg utan även formuleringen ”concert a la Musard” och ett löfte att ”I skymningen blifwer Trädgården rikt eklärerad [...]” Vid en titt på andra versen ser man snabbt likheterna:

¹⁰¹ Ibid., s. 5.

¹⁰² Ibid., s. 142.

¹⁰³ Almqvist, s. 23.

¹⁰⁴ Jeanson, s. 152.

Glunten.

En slags concert var arrangerad
À la Musard en söndagskväll.

Magistern.

Parken kring Flustret var rikt eklärerad,
Gjorde hvar piga till mamsell.

Malm antar efter detta att Wennerberg har sett denna annons på rim och meter, och leder oss sedan till en annan artikel i samma nummer av *Correspondenten*. Denna behandlar en herr Chiewitz och hans ryktbara bro, som äntligen tycks ha blivit klar för belastningsprov. En titt på tredje versen gör att man reagerar igen:

Magistern.

Talte om *Norbergs* vinst in brutto
Och om herr Chiewitz och hans bro.

Malms slutsats blir att ”Gluntens misstag” komponerades tiden kort efter denna konsert. Med andra ord kring oktober 1848. Beredd på opposition försöker Malm sedan att kritiskt granska denna slutsats. Inledningsraden i sången lyder: ”Minns du i fjol just denna dagen?” Detta ”i fjol” menar Malm, kan tyda på att sången är komponerad ett år efter evenemanget. Wennerberg skrev dessutom till sina vänner juvenalerna just denna höst 1849 från Skara och bad om uppslag till fler gluntar. Kanske skickade de ett gammalt nummer av *Correspondenten*. Efter ytterligare resonemang och en titt på det faktum att en liknande konsert anordnades 1847, stannar dock Malm vid att ”Gluntens misstag” komponerades hösten 1848.¹⁰⁵

Med hjälp av manuskriptet från sommaren 1849, i vilket ”Gluntens misstag” har nummer 22, placerar Svenson denna glunt till våren/försommaren 1849.¹⁰⁶ Detta görs dock utan motivering, och som tidigare nämnts är gluntarna i detta manuskript inte placerade i tillkomstordning. Vad vi vet är att Gluntens moster dyker upp för första gången i denna glunt, och att de övriga ”mostergluntarna” är från 1850. Beroende på anledningen till mosterns förekomst i ”Gluntens misstag”, kan tiden mellan denna och de övriga mostergluntarna diskuteras. Ett annat faktum är att sången sändes till tryckning med det tionde och näst sista häftet. Alla de övriga gluntarna i detta häfte är från hösten 1849 och senare.

Bevismaterialet pekar med andra ord i flera olika riktningar. Genom att sången finns med i manuskriptet från sommaren 1849 får vi en senaste dateringsmöjlighet.

¹⁰⁵ Malm, s. 144.

¹⁰⁶ Svenson, (1986), s. 417.

Genom att den inte finns med i kladdboken som började användas kring sommaren 1849 kan vi även anta att sången dessutom inte tillhör sommargluntarna. Jag daterar därför "Gluntens misstag" till våren 1849.

Gluntarna igår och idag

Vid publiceringen av *Gluntarne* fick de strykande åtgång i boklådorna och ständiga nytryck av plåtarna gjordes. Wennerberg blev i de flesta sammanhang hyllad som geni och jämförd med Bellman. Under 1850-talet var hela landet gripet av gluntfeber och sångerna sjöngs i hemmen, i salongerna och på operan. De spelades även vid många danstillställningar, med nyarrangemang av gluntarna till dansvänliga ”Glunt-polkor” och ”Arkadienvalser”.¹⁰⁷ Kritiska röster höjdes också, men i dessa fall mest mot musiken och ”brotten mot harmoniläran”. Samtidens kritiker var tämligen överens om att *Gluntarnes* storhet främst låg i poesin.

Sedan 1850-talet har emellertid Sverige genomgått enorma samhällsförändringar och inte minst har studentvärlden demokratiserats. I den nya universitetsmiljön har därför ordet studentromantik, eller gluntromantik, i många sammanhang kommit att få en pejorativ betydelse. Ordet står för en äldre universitetsvärld av klasskillnad, könsförtryck och oseriös utbildning. Trots dessa förändringar tillhör *Gluntarne* i allra högsta grad vår levande litteratur. De sjungs regelbundet på operor och konserthus, i radio och TV, och inte minst inom student och manskörskretsar i Uppsala, Lund och Stockholm. Nyinspelningar ges ständigt ut på skiva och artiklar om Wennerberg och hans gluntar skrivs med jämna mellanrum i dagspress och tidskrifter. Intressant är, att dagens bedömare av gluntar i allmänhet håller musiken som *Gluntarnes* främsta styrka, och tonar ner den text som idag kallas otidsenlig och punschromantisk. Orsaken till detta är sannolikt inte bara att texten blivit omodern, utan även det faktum att dagens publik har helt andra musikaliska referenser, och därför uppskattar musiken på ett helt annat sätt.

Anledningarna till *Gluntarnes* popularitet, igår och idag, är en svår fråga som flera forskare försökt besvara. Harald Wieselgren presenterade redan på 1880-talet en politisk-sociologisk förklaring. Wieselgren menade att efter 1840-talets politiska stormar med reformförsök och skandinavism, tog de reaktionära krafterna över ledningen igen. ”Då kommo Gluntarnes balsam öfver trötta sinnen.”¹⁰⁸ Varken Wennerberg eller några andra i juvenalernas krets var representativa för 1840-talets studentradikalism och *Gluntarne* hörde snarare ihop med femtiotalets reaktionära tenden-

¹⁰⁷ B. Almqvist, s. 26.

¹⁰⁸ Svenson, (1986), s. 124.

ser.¹⁰⁹ Med andra ord är det gluntarnas okomplicerade och oförargliga innehåll som bidragit till deras popularitet. Precis som ”det glada studentlivet” i allmänhet, fungerade gluntarna som ett sätt att glömma samhällets förväntningar på studenterna. Tillhörande en guldålder i universitetets och studentlivets historia har *Gluntarne* dessutom blivit en symbol för det glada studentlivet. Det allmängiltiga och studentromantiska innehållet gör att många senare studenter har kunnat känna igen sig och dessutom kunnat drömma sig tillbaka till det som ibland setts som ”den gamla goda tiden”. Lars Lönnroth beskriver *Gluntarne* som en generationsbrygga. Han menar att gluntarna har tematiserat både unga studenters förväntningar på studentlivet och äldre akademikers sentimentala ungdomsminnen. Sjungandet av gluntar fungerar därför som en ritual genom vilken yngre och äldre studentgenerationer förs samman.¹¹⁰

Genom en kultursociologisk studie (en tidigare uppsats) har jag presenterat ytterligare en förklaring till *Gluntarnes* popularitet. Wennerberg var inte bara duktig på att röra sig i samhällets toppskikt, han kunde dessutom kombinera det fina sällskapslivet med umgänge bland festande studenter och borgare på stadens krogar.¹¹¹ Wennerberg var därmed accepterad och hyllad inom de flesta av samhällets institutioner och sällskap. *Gluntarne* står därför som ett bevis på Wennerbergs förmåga att skapa för en relativt bred publik. De fungerade som underhållning bland juvenaler, salongsdamer och akademiledamöter.

Den enkla tematiken, innehållande studentens vardag av sång, fest, föreläsningar och Uppsalamelankoli fängslade åhörare då som nu. Det väl avvägda språkbruket - tillräckligt talspråkligt och grovt för att uppröra moralistiska recensenter och bland publiken locka till rodnad och skratt, men ändå salongsfäihigt nog för att sjungas hos Malla Silfverstolpe och på operan, gjorde att gluntarna uppskattades inom de flesta samhällsgrupper.¹¹² I samband med en diskussion om *Gluntarnes* popularitet får det heller inte glömmas bort att verkets musikaliska och litterära förtjänster är stora. Det enda som enligt musikforskaren Jeanson kan jämföras med *Gluntarne* är Bellmans sånger.

Huruvida *Gluntarne* bör betraktas som ”förädlad Bellmaniana” eller ”äcklig förljugenhet”, låter jag vara upp till var och en. Det är emellertid min förhoppning att

¹⁰⁹ Otto Sylwan., *Fyrtioalets student, anteckningar*, (Stockholm 1914), s. 145.

¹¹⁰ Lönnroth, 1978, s. 209.

¹¹¹ Egnell, 26f.

¹¹² Ibid.

denna uppsats visat på möjligheterna att med behållning läsa *Gluntarne* utan det punschromantiska filtret påslaget. På så sätt går sångerna bortom den rena underhållningen för en begränsad publik och blir ett intressant historiskt dokument av en tid som historieforskningen vet relativt lite om. För den hittills oinvigde läsaren är det dessutom min förhoppning att uppsatsen skapat en nyfikenhet och en önskan att ta del av gluntarnas sanna jag - symbiosen mellan text och musik.

Källor och litteratur

Otryckt material

Kungliga biblioteket: (Vs 150), Koncept till Gluntarne (Wennerberg).

Kungliga biblioteket: (R 34:144), Brev från Gunnar Wennerberg till Abraham Hirsch.

Uppsala universitetsbibliotek: Odensviholmsförvärvet (439 0:1), Gunnar Wennerberg:
Tidigt manuskript till *Gluntarne*.

Uppsala universitetsbibliotek: (V 105 a), Gunnar Wennerberg: Anteckningsbok.

Uppsala universitetsbibliotek: Vokalmusik i handskrift (116:1-5), Gunnar
Wennerberg: Gluntens duetter.

Uppsala universitetsbibliotek: (U 1755 b: 1) "Protokoll vid curatorernas
sammankomster 1831-1849".

Litteraturvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet: C-uppsats av Robert Egnell
från VT 2001: Gluntarnas Uppsalamiljö, Gunnar Wennerbergs Gluntarne i
kultursociologisk belysning.

Övrig litteratur

Almquist, Sigfrid: *Wennerberg, Hans tid och hans gärning*, Stockholm 1917. Alm-
qvist, Bertil: *Upsalastudenten i Wennerbergsvers och Strindbergsprosa*,
Stockholm 1926.

Arsenius, Johan Georg: *Minnesanteckningar: kulturbilder från 1800-talet*, Stockholm
1924.

Bennich-Björkman, Bo, Furuland, Lars och Lönnroth, Lars: "Liberalismens tidsålder,
en periodöversikt 1830-1890", i *Den svenska litteraturen III*, red. Lönnroth,
Delblanc, Stockholm 1988.

Burdach, Konrad: *Studentensprache und Studentenlied in Halle vor hundert Jahren*,
Halle 1894.

Grout, Donald J. Palisca, Claude V. *A History of Western Music* 5 ed. London 1996.

Hackzell, Axel: *Turkiska Musiken, anteckningar till juvenaleriets historia*, Uppsala
1921.

Hellberg, Johan Carl: *Sånger från Upsala för trettio år sedan*, Hamburg 1866. Holm-
quist, Ingrid: *Salongens värld: om text och kön i romantikens salongskultur*,
Eslöv 2000.

Holmquist, Ingrid: "Vänskap och kärlek som projekt i salongs-kulturen: om Malla

- Silfverstolpe och Amalia von Helvig som salongskvinnor och skribenter”,
Nordisk salonkultur, et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer, s. 209-229,
red. Anne Scott Sørensen, Odense 1998.
- Hägg, Göran: *Den svenska litteraturhistorien*, Stockholm 1996.
- Jeanson, Gunnar: *Gunnar Wennerberg som musiker*, Uppsala 1929.
- Jonsson, Leif: *Ljusets riddarvakt: 1800-talets studentsång utövad som offentlig
sammhällskonst*, Uppsala 1990.
- Jonsson, Leif, Tegen, Martin: *Musiken i Sverige III: Den nationella identiteten 1810-
1920*, Stockholm 1992.
- Jonsson, Leif, : ”Från Tullberg till Alfvén” i *Allmänna Sången, ett blandat sällskap*,
Uppsala 1980.
- Kallstenius, Gottfried: *Blad ur uppsalasångens historia*, Stockholm 1913.
- Lundquist, Tommie: *Den disciplinerade dubbelmoralen, Studier i den reglementerade
prostitutionens historia i Sverige 1859-1918*, Göteborg 1982.
- Lönnroth, Lars: ”Lärdomsstadens Ljus - Geijer och den akademiska offentligheten”, i
Den svenska litteraturen III, red. Lönnroth, Delblanc, Stockholm 1988.
- Lönnroth, Lars: *Den dubbla scenen, muntlig diktning från Eddan till ABBA*,
Stockholm 1978.
- Malm, Einar: *Ack i Arkadien, några kapitel om Wennerbergs gluntar och deras
förhistoria*, Stockholm 1949.
- Mankell, Abraham: *Sveriges tonkonst och melodiska nationaldikt*, Stockholm 1853.
- Olsson, Bernt, Algulin, Ingemar: *Litteraturens historia i Sverige*, Stockholm 1995.
- Philipsson, J.: *Student-visbok: Studentens glada lif, eller den politiserande,
majfirande, serenadgifvande, sexande, laborerande och poculerande
ungdomen, skildrad i sånger af svenska, norska, danska, latinska, franska och
tyska författare*, Göteborg 1850.
- Rinman, Sven: *Studier i svensk bokhandel, Svenska bokförläggareföreningen 1843-
1887*, Stockholm 1951.
- Sjöberg, Johan: ”En tagg bland blommor. 1840-talets studentkarnevaler i Uppsala”, i
När studenten blev modem - Uppsalas studenter 1600-1850, red. Henrik Agren,
Uppsala 1999.
- Sundblad, Johannes: *Upsalalif, kulturteckningar*, Stockholm 1884.
- Svenson, Sven G: *Gunnar Wennerberg*, Stockholm 1987.
- Svenson, Sven G: ”Studentens klang och jubeltid. Från Juntan till skandinavismen”, i

- Upsalastudenten genom tiderna*, s. 72-194, Uppsala 1950.
- Sylwan, Otto: *Fyrtiotalets student, anteckningar*, Stockholm 1914.
- Taube, Signe: *Gunnar Wennerberg. Bref och minnen I*, Stockholm 1913.
- Wennerberg, Gunnar: *Gluntarne, En samling duetter for bas baryton och bas*, Stockholm 1849-51.
- Wennerberg, Gunnar: *Gluntarne, En samling duetter for bas baryton och bas*, (1849-51), Stockholm 1963.
- Öhrström, Eva: "Musikalisk salong i Europa och Norden - en översikt" *Nordisk salonkultur, et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer*, s. 57-75, red. Anne Scott Sørensen, Odense 1998.

Bilaga 1

Ordning i tryckta upplagan

1. I anledning av Magisterns och Gluntens första bekantskap.
2. Glunten blir Juvenal.
3. Upsala är bäst.
4. En månskensnatt på Slottsbacken.
5. Glunten på föreläsning.
6. En solnedgång i Eklundshofs-skogen.
7. Harpospelet på "Schylla".
8. Huruledes månen intresserar sig för Glunten och magistern.
9. Nattmarschen i Sanct Eriks gränd.
10. Dagen derpå.
11. Gluntens moster.
12. Magisterns misslyckade serenad.
13. Huru Gluntens svärmor, på Äpplet, skingras av Magisterns vårfantasier.
14. Gluntens vigilans.
15. På Flustret en söndagseftermiddag under röt månaden.
16. Vid brasan på Magisterns kammare, efter en stor middagsbjudning.
17. Magisterns flamma.
18. Gluntens flamma.
19. En qväll på kyrkogården.
20. Mötet i Domtrappan.
21. Gluntens misstag.
22. Hemmarsch från Eklundshof med en bondspelman.
23. Anklagelsen.
24. Efter kameral-examen.
25. Examenssexa på Eklundhof.
26. Impromptu-balen.
27. Slottsklockan.
28. Gluntens reskassa.
29. Afskedet på Flottsund.
30. Magisterns monolog efter Gluntens afresa från Alsike.

Manuskriptet hskr vok. Mus. 116.

Första omgången

- Nr 1. Mötet i Domtrappan. (Nr 20 i den tryckta upplagan.)
Nr 2. Gluntens sorg skingras av Magisterns vårfantasier. (13)
Nr 3. Skål för en sådan vår. (1)
Nr 4. Harpoconcerten på "Schylla". (7)

Andra omgången

- Nr 5. Gluntens Flamma. (18)
Nr 6. Magisterns Flamma. (19)
Nr 7. Magisterns misslyckade Serenad. (12)
Nr 8. En vårqväll i Eklundshofs-skogen. (6)
Nr 9. En Impromptu-Bal. (26)
Nr 10. Nattmarschen. (9)

Tredje omgången

- Nr 11. Dagen derpå. (10)
Nr 12. Gluntens sorg öfver vänskapens förgänglighet. (30)
Nr 13. Glunten recipieras till Juvenal. (2)
Nr 14. En "Vigilance" i nöden. (14)
Nr 15. Framför brasan, en vinterqväll. (16)

Fjerde omgången

- Nr 16. En söndagseftermiddag under röt månaden. (15)
Nr 17. Magisterns och Gluntens melankoli. (19)
Nr 18. En månskensnatt på Slottsbacken. (4)
Nr 19. "Upsala är bäst!" (3)
Nr 20. Ett återtag från Eklundshof. (22)

Femte omgången

- Nr 21. Månen hjälper dem ut från Norbergs. (8)
Nr 22. Gluntens misstag. (21)
Nr 23. Glunten på Föreläsning. (5) (Endast titel)